

VERTAISASUKASTOIMINTA PALVELUASUMISEN TOIMINTAMALLINA

Kehitystyö Latukadun palveluasunnoilla

Sanna Oksanen-Vihervuori
Miia-Marika Nykänen,
Opinnäytetyö, syksy 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi AMK

TIIVISTELMÄ

Nykänen, Miia-Marika & Oksanen-Vihervuori, Sanna. Vertaisasukastoiminta palveluasumisen toimintamallina, kehitystyö Latukadun palveluasunnoilla. Diak Pieksämäki, Syksy 2017. 55s. Diakonia- ammattikorkeakoulu, Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli luoda vertaisasukastoimintamalli Vaalijalan kuntayhtymän Latukadun palveluasunnoille. Toimintamallin avulla tuetaan nuoren itsenäistymistä sekä sopeutumista uuteen asuinympäristöön ja yhteisöön. Toimintamalli lisää osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vertaisuutta sekä ennaltaehkäisee yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. Opinnäytetyö sisältää esikartoituksellisen haastatteluosuuden sekä toiminnallisen osuuden eli Produktion.

Kartoittavalla esitutkimuksella selvitimme kahta teemaa, miten vertaistukea voidaan hyödyntää asumispalveluissa uuden asukkaan itsenäistymisen eri vaiheissa sekä mitä hyötyä vertaistuesta olisi asumistoiminnassa ja nuoren itsenäistymisessä? Tiedonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, jolla kerättiin tietoa asukkaiden itsenäistymisen eri vaiheista.

Haastattelujen analysoinnin pohjalta suunniteltiin yhdessä osallistujien kanssa vertaisasukaskoulutus. Koulutus toteutui kaksipäiväisenä leirimuotoisena tapahtumana. Koulutuksessa hyödynnettiin pienryhmätoimintaa. Koulutuksessa keskityttiin minäkuvan ja kaveruuden vahvistamiseen, tunteiden ilmaisun harjoitteluun ja tunteiden tunnistamiseen. Koulutuksen aikana valmistettiin materiaalikansio, joka sisältää Latukadun palveluasuntojen esittelyn, vertaisasukkaiden esittelyn ja Varkauden alueen keskeiset harrastusmahdollisuudet sekä nähtävyydet. Vertaisasukkaat valmistivat materiaalin opinnäytetyön tekijöiden ohjaamana. Opinnäytetyön lähtökohtana oli osallisuuden vahvistaminen, jonka vuoksi vertaisasukkaat osallistuivat toiminnallisen osuuden prosessin jokaiseen vaiheeseen.

Vertaisasukastoimintaa kokeiltiin käytännössä. Toiminta sai positiivista palautetta sekä vertaisasukkailta, että uudelta asiakkaalta. Latukadun palveluasuntojen ohjaajat ovat ottaneet toimintamallin käyttöön arjen työkaluksi.

Vertaisasukkaille pidettiin mentorointipäivä, jossa käytiin läpi ajatuksia vertaisasukastoiminnasta. Päivässä keskusteltiin vertaisasukkaana toimimisen kokemuksista sekä kehitysideoista. Latukadun palveluasuntojen ohjaajille pidettiin informaatiotilaisuus, jossa käytiin läpi vertaisasukastoimintamallin toimivuus käytännössä. Jatkossa vertaisasukastoimintamallin mentorointi tapahtuu Latukadun palveluasuntojen ohjaajien järjestämänä.

Asiasanat: itsenäistyminen, kehitysvammaisuus, nuoret aikuiset, osallisuus, vertaistuki, voimaantuminen, yhteisöllisyys

ABSTRACT

Nykänen, Miia-Marika & Oksanen-Vihervuori, Sanna. Peer resident activity as an operating model for service housing. Development work at the Latukatu service flats. Diak Pieksämäki, Autumn 2017. 55 pages. Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services.

The aim of this functional study was to create a model for peer resident activities for the Latukatu service housing in the Vaalijalka joint municipal authority. The operating model will be used to support the independence as well as adaptation to a new living environment and community of young people. The model increases participation, communication and peer activities, and also prevents loneliness and social exclusion. The thesis includes a preliminary interview section and a functional section, i.e. a production.

The preliminary study aimed to answer two questions: How can peer support be utilised in housing services at the different stages of young persons' transition to independence? What benefits would peer support bring to the housing activities and young persons' transition to independence? The theme interview and observation were selected as the data collection method used to gather information about the transition to independence of the residents at different life stages.

The peer resident training was planned together with the participants based on the analysis of the interviews. The training was implemented as a two-day camp-type event. Small group activities were utilised in the training. The training was focused on strengthening the participants' self-image and friendships, and also included exercises on expressing and recognising emotions. During the training, a folder of materials was prepared, containing presentations of the service flats in Latukatu, the peer residents, and central opportunities for recreational activity as well as sights in the Varkaus region. The peer residents prepared the material under the guidance of the authors of this thesis. The starting point for the thesis was strengthening participation and, as a result, the peer residents participated in every stage of the functional section.

The peer resident activities were introduced into practice. The activities received positive feedback from both peer residents and a new client. The supervisors at the Latukatu service flats have begun applying the operating model in practice as a tool for everyday operations.

A mentoring day that included discussing thoughts about the peer resident activities was organised for the peer residents. The experiences of acting as a peer resident and related development ideas were discussed. An information event was held for the supervisors at the service flats to present the functions of the model for peer resident activities in practice. In the future, the mentoring included in the model will be organised by the supervisors in the Latukatu service housing.

Keywords: transition to independence, developmental disability, young adults, participation, peer support, empowerment, communality

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2. KEHITTÄMISTYÖN TAVOITTEET JA TYÖELÄMÄYHTEISTYÖ	9
3. VAMMAISUUS JA KEHITYSVAMMAISUUS.....	13
3.1 Vammaisuus käsitteenä.....	13
3.2 Vammaisten oikeudet ja palvelut.....	15
3.3 Itsenäistynvä kehitysvammainen nuori.....	17
3.4 Itsenäistymiseen liittyvät haasteet.....	19
3.4.1 Yksinäisyys	19
3.4.2 Syrjäytyminen	21
4. VERTAISUUS JA YHTEISÖLLISYYS LUO VOIMAANTUMISEN.....	22
4.1 Vertaisuus, vertaistuki ja vertaistoiminta.....	23
4.2 Voimaantuminen ja yhteisöllisyys	25
5. OSALLISUUS	27
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	29
6.1 Haastattelun toteutus ja keskeiset havainnot.....	30
6.2 Haastatteluista esiin nousseet teemat	32
6.3 Vertaisasukas koulutuksen suunnittelu ja toteutus.....	33
7. VERTAISASUKASTOIMINTAMALLI ARJEN TYÖKALUNA	37
7.2 Vertaisasukkaiden mentorointi	39
7.3 Latukadun ohjaajien perehdytys vertaisasukastoimintamalliin	41
8. POHDINTA	42
8.1 Eettisyys.....	42
8.2 Kehittämistyön ja oman oppimisen arviointi	44
8.3 Vertaisasukastoiminnan kehittämisen pohdinta ja tulevaisuuden näkymät	48
LÄHTEET.....	50

1 JOHDANTO

Vammaislainsäädännön uudistuksen ja kehitysvammaisten asumisen neuvottelukunnan yksilöllisen tuen laatukriteerien mukaan osallisuus on ajankohtainen ja keskeinen asia kehitysvamma-alalla. Henkilön tunne oman elämän osallisuudesta ei aina riitä, mikäli omia kokemuksia ja aitoja vaikuttamismahdollisuuksia ei ole. Osallisuuden lisääminen vaatii vahvaa asennemuutosta vammaisalan eri toimijoiden keskuudessa. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta KVANK 2011, 2-25.)

Opinnäytetyön päätavoite on luoda vertaisasukastoimintamalli itsenäistyville nuorille kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville. Yleensä nuoren kotoa irtautuminen on koko perheelle jonkinlainen kriisi. Vertaisasukkaan avulla pyritään lieventämään itsenäistyvän nuoren sekä hänen perheensä kriisiä muutoksessa, tukea asukkaan kotiuutumista uuteen asumisympäristöön ja asuin yhteisöön. Vertaisasukastoiminnan tavoitteena on vahvistaa itsenäistyvien kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja vertaisuutta sekä ennaltaehkäistä yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. Vertaisasukkaan tärkeimpänä tehtävänä on perehdyttää uutta asukasta talon tavoille ja olla vertainen kaveri. Kehittämistyömme painottuu vahvasti osallisuutta tukevaan toimintaan.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, johon sisältyy tutkimuksellinen esikartoitus. Kartoittavalla tutkimuksella selvitimme kahta teemaa, miten vertaistukea voidaan hyödyntää asumispalveluissa uuden asukkaan itsenäistymisen eri vaiheissa sekä mitä hyötyä vertaistuesta olisi asumistoiminnassa ja nuoren itsenäistymisessä? Tutkimuksessa käytettävä menetelmä on teemahaastattelu.

Esikartoituksen jälkeen suunnittelimme vertaisasukastoiminnasta kiinnostuneille henkilöille koulutuksen. Koulutuksen tärkein tavoite oli vahvistaa osallistujien osallisuutta ja tukea heitä sosiaalisten suhteiden luomisessa, ylläpitämisessä sekä vahvistamisessa. Vertaisasukaskoulutus antoi osallistujille valmiudet toimia vertaistukena itsenäistyvälle nuorelle. Koulutukseen osallistujat laativat toiminnasta esittelymateriaalin. Koulutuksen jälkeen vertaisasukkaat pääsivät toimimaan käytännössä uuden asukkaan muuttaessa

asumisyksikköön. Toiminnallisen osuuden jälkeen suoritettiin asiakaspalautearviointi keskustelemalla toimintaan osallistujien kanssa. Palautteessa arvioitiin toimintamallin hyödyllisyyttä. Palautetta on pyydetty myös uudelta asukkaalta.

Työelämän yhteistyökumppanina on ollut Vaalijalan kuntayhtymän avopalveluiden ohjatun asumisen yksikkö Latukadun palveluasunnot Varkaudessa. Toinen opinnäytetyöntekijöistä on Latukadun palveluasuntojen pitkäaikainen työntekijä, mikä vaikutti sen valikoitumiseen työelämän yhteistyökumppaniksi. Näin ollen toiminnan kehittäminen on entistä mielenkiintoisempaa ja sitoutuminen toimintaan on vahvaa. Tavoitteena on toimintamallin vakiinnuttaminen osaksi Vaalijalan organisaation toimintaa.

Opinnäytetyömme ajoittui Sosiaali- ja terveysministeriön kärkihankkeen Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) mallit työllistymiseen ja osallisuuteen- hanke kanssa samanaikaisesti. Hankkeen yhtenä tavoitteena on osallisuutta tukeva toiminta. Hankkeen näkökulmasta vertaisasukastoimintamalli on osa hankkeessa kehitettävää klubitoimintaa. Toimiessaan vertaisasukastoimintamallin luominen lisää klubitoiminnassa mukana olevien henkilöiden osallisuutta ja vertaisuutta. (Henkilökohtainen tiedonanto Anttonen Ainomaria Savon OTE-hanke 2017.) Hankkeen asiantuntija koordinaattori oli mukana ohjaamassa opinnäytetyötämme yhtenä työnantajan edusjana. Tahdommekin kiittää lämpimästi työelämän ohjaajia palvelukeskuksen johtaja Seppo Kauppista sekä monipalvelukeskuksen johtajaa, tohtorikoulutettavaa Jenni Rytköstä. He ovat tehneet suuren työn ohjatessaan opinnäytetyötämme. Kiitämme myös Latukadun palveluasuntojen asiakkaita sekä henkilökuntaa aktiivisesta osallistumisesta kehittämistyöhön.

Ihminen tarvitsee ihmistä
ollakseen ihminen ihmiselle,
ollakseen itse ihminen.

Lämpimin peitto on toisen iho,
toisen ilo on parasta ruokaa.

Emme ole tähtiä, taivaan lintuja,
olemme ihmisiä, osa pitkää haavaa.

Ihminen tarvitsee ihmistä.

Ihminen ilman ihmistä,
on vähemmän ihminen ihmisille,
vähemmän kuin ihminen voi olla.

Ihminen tarvitsee ihmistä.

– Tommy Tabermann –

2. KEHITTÄMISTYÖN TAVOITTEET JA TYÖELÄMÄYHTEISTYÖ

Kehitysvammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat, itsenäistyvät nuoret kokevat yksinäisyyttä, vaikka he ovat osa yhteisöä. Nuorten taidot luoda kaveruussuhteita ovat vajavaisia. Syitä tähän on mm. huono itsetunto, kommunikaation haasteet ja itseluottamuksen puuttuminen. Nuoret tarvitsevat paljon tukea ja ohjausta sekä rohkaisua yhdessä toimimiseen.

Kehittämistyömme lähtökohtana on itsenäistyvän nuoren sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistaminen. Menetelmällisen osuuden yksi keskeisimmistä tavoitteista oli vahvistaa kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osallisuuden kokemusta. Halusimme luoda toimintamallin, jonka avulla nuoret voisivat hyötyä vertaistuellisesta toiminnasta. Nuorella tässä työssä tarkoitetaan 18–29 vuotiaita henkilöitä.

Varkaudessa oli 15- 25 vuotiaita kehitysvammaisia henkilöitä tammikuussa 2017 noin 40, joilla ei ole mitään asumiseen liittyviä palveluita. Asumispalveluissa 15- 25 vuotiaita kehitysvammaisia tammikuussa 2017 oli noin 15. (Henna Kautovaara-Kaminen henkilökohtainen tiedonanto 13.1.2017.) Ilman asumisen tukipalveluita olevien kehitysvammaisten määrä on mielestämme suuri ja tähän täytyisi reagoida suunnittelemalla ajoissa, kuinka heidän itsenäistymistään tuetaan. Vertaisasukastoimintamalli, palvelee ja tukee heidän itsenäistymistään sillä hetkellä, kun he muuttavat lapsuuden kodista itsenäiseen asumiseen. Itsenäistynvä vammaisen nuori kohtaa monenlaisia esteitä eriulottuvuuksilla. Rajalliset valinnanmahdollisuudet, opiskelu ja työuran kehittyminen ovat nuorelle haastavia. Sosiaalisten suhteiden luominen vertaisiin on vaikeaa ja nuori tarvitsee tässä vahvaa tukea. Suuri osa vammaisista nuorista elää passivoituneen elämänkulun suuntaviivojen mukaista, monin tavoin syrjäytettyä elämää, jossa oma elämänhallinta on vähäistä. (Haarni 2006,19.)

Kehitysvammaisella ihmisellä on vammastaan johtuen suurempi avun ja tuen tarve. Se asettaa itsenäistymisen prosessille omat haasteensa, niin vammaiselle henkilölle itselleen, kuin hänen vanhemmilleenkin. Vanhemmille on positiivinen ja iloinen asia nähdä lapsensa kasvavan ja oppivan uusia asioita. Positiivisena kasvuna vanhemmat kuvaavat itsestään huolehtimisen ja koulun käyntiin liittyvät taidot. Toisaalta Vanhemmat saatta-

vat kokea nopean kasvun ja kehityksen jopa uhkaavana, vaikka heidän pitäisi onnitella itseään hyvin tehdystä työstä. Vanhemmat saattavat tulkita nuoren rajojen etsinnän jopa osoitukseksi omasta huonosta kasvatustaidostaan, tai lapsen vamman vaikeudesta. Muiden nuorten tavoin myös kehitysvammaisen nuori koettelee rajojaan, hänen omatahtonsa vahvistuu. Hän haluaa liikkua muiden nuorten joukossa ja samaistua heihin. Tarve omaan tilaan ja rauhaan lisääntyy. Nuoren kehitysvammaisen lisääntynyt itsemääräämisen tahto, tai vammaisen nuoren muutto pois lapsuudenkodista, saattaa nostaa esille nuoren ja vanhemman väliset kiintymyssuhteen ongelmat. Jos vanhemmat holhoavat, tai mitätöivät nuoren itsenäistymispyrkimyksiä, heikentää se kehitysvammaisen nuoren omaa käsitystä koskien vastuunottamisesta itsestään. Puutteellinen vastuu-tietoisuus estää kehitysvammaisen nuoren mahdollisuutta tunnistaa omat psyykkiset ja fyysiset rajansa. (Henttonen 2004)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävien palveluiden ja tukitoimien määrittelee vammaisen henkilön seuraavasti, henkilöllä on vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987). Vammaisuuden muotoja ovat esimerkiksi kehitysvamma, liikuntavamma tai cp-vamma. Ihmisellä voi olla useampi vamma (Kehitysvamma- alan verkkopalvelu Vernerin, i.a. kehitysvammaisuus).

Määritelmät erityistä tukea tarvitsevasta ovat kovin erilaisia. Perusopetuslaki määrittelee erityisen tuen tarpeeksi, jos oppilaan opetusta ei vamman, sairauden tai kehityksessä viivästyksen tai tunne- elämän häiriön, taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. (Perusopetuslaki 1998.) Sosiaalihuoltolain määritelmän mukaisesti erityistä tukea tarvitsevalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden vuoksi. (Sosiaalihuoltolaki 2014). Tässä työssä määritellään erityisen tuen tarve ihmisen lisääntyneellä tuen tarpeella jollakin elämän osa- alueella.

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on työelämän kehittäminen. Kehittämistyöllä voidaan ammatillisesti tarkoittaa jo olemassa olevan käytännön toiminnan kehittämistä, ohjeistamista, järjestämistä tai järjeistämistä. Kehittämistyönä voidaan myös kehittää jokin uusi toimintatapa. Opinnäytetyönä kehitettiin vertaisasukastoimintamalli. Toimin-

nallisella opinnäytetyöllä on yleensä toimeksiantaja. Vertaisasukastoimintamallin toimeksiantajana oli Latukadun palveluasunnot. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapa voi olla esimerkiksi kehittämissuunnitelma tai jokin tuotos/tuote/produktio tai projekti. Vertaisasukastoimintamallin toteutustapa oli produktio, joka sisälsi esikartoituskellisen tutkimuksen. Toiminnallinen opinnäytetyö materiaali perustuu ammattiteorialle ja sen hyödyntämiselle. Toiminnallinen opinnäytetyöraportti sisältää myös teoreettisen viitekehysten. Tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu voimaantumisteoreettisesta lähestymistavasta ja asiakkaan osallisuuden vahvistamisesta. (Virtuaali Ammattikorkeakolu i.a.)

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön sisältyy myös aihepiiriin liittyvä tutkimuksellinen selvitys, joka on tärkeä osa toiminnan ideoinnin ja suunnittelun kannalta (Virtuaali Ammattikorkeakolu i.a). Opinnäytetyön tutkimusosuudessa kartoittavalla tutkimuksella selvitimme kahta teemaa, miten vertaistukea voidaan hyödyntää asumispalveluissa uuden asukkaan itsenäistymisen eri vaiheissa sekä mitä hyötyä vertaistuesta olisi asumistoiminnassa ja nuoren itsenäistymisessä? Tutkimuksessa käytettävä menetelmä on teemahaastattelu.

Työelämän yhteistyökumppani on Vaalijalan kuntayhtymän avopalveluiden ohjatun asumisen yksikkö Latukadun palveluasunnot Varkaudessa. Vaalijalan kuntayhtymä on perustettu 1907 Sortavalan. Vaalijala siirtyi julkiseksi palveluiden tuottajaksi vuonna 1975. Vaalijalan kuntayhtymä toimii tällä hetkellä Itä- Suomessa ja sen omistaa 33 savolaista kuntaa. Vaalijala palvelee erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä erilaisissa elämäntilanteissa ja tuottaa kuntoutuspalveluita valtakunnallisesti. (Vaalijala 2017.)

Vaalijalan asumispalveluita järjestetään 14 paikkakunnalla Savon alueella palvelukodeissa, palveluasunnoilla ja normaaleissa asunnoissa. Palvelukodeissa on pääsääntöisesti yövalvonta. Latukadun palveluasuntojen ohjatun asumisen palveluasunnot on tarkoitettu palvelemaan ensisijaisesti Varkautelaisten kehitysvammaisten asumisen tarpeita. Latukadun palveluasunnot tarjoavat vammaispalvelulain mukaisia ohjatun asumisen palveluja kehitysvammaisille ja muille erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Ohjatussa asumisessa jokaisella asukkaalla on oma koti, eikä yö valvontaa ole järjestetty. Ohjatun asumisen kodissa jokaisen asukkaan yksilölliset tarpeet otetaan huomioon niin hoiva-

työn, kuin kuntoutuksen ja ohjauksen järjestämisessä. (Vaalijalan kuntayhtymä 2017, Latukadun palveluasunnot omavalvontasuunnitelma.)

Henkilökunnan tärkeimpiä osaamisalueita ovat asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteuttaminen ja asukkaiden hyvinvoinnin turvaaminen sekä yksilöllisyyden ja yksityisyyden sekä sosiaalisen selviytymisen turvaaminen ja tukeminen. Asumisen rytmiä tuetaan suunnittelemalla yksilöllisesti kaikille arjen tukipalvelut. Asiakkaita ohjataan ja kannustetaan erilaisten harrastusten pariin. Yhteistä harrastustoimintaa asukkaille sekä myös vielä kotona asuville järjestetään Latukadulla ns. klubitoimintana. Latukadun palveluasuntojen yhteistä toimintatilaa kutsutaan klubitaloksi. Yksiköstä tehdään paljon ulos suuntautuvaa yhteistä toimintaa esim. erilaiset konsertit, teatteri, elokuvat, ostokset, yön yli kestävät matkat. Latukadun palveluasunnoilla asuu 27 erityistä tukea tarvitsevaa henkilöä. Asukkaat ovat iältään 20- 70 vuotiaita. Asukkaiden tuentarve vaihtelee. Osa asukkaista tarvitsee tukea päivittäisissä askareissa, kuten hygienian ja ravitsemuksen hoidossa. Osa asukkaista selviytyy arjen askareista itsenäisesti, mutta tuen tarve voi olla erittäin suuri henkisellä puolella. Jokaiselle asukkaalle laaditaan Minun elämäni suunnitelma- jossa määritellään tuen tarve ja tavoitteet, sekä itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja tukeminen. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan 3-6 kuukauden välein. Lisäksi asukkaille laaditaan TOIMI- toimintakyvyn arviointi. (Vaalijalan kuntayhtymä 2017, Latukadun palveluasunnot omavalvontasuunnitelma.)

Yksikön tärkein arvo on asiakkaiden yksilöllisyyden huomioiminen, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja kunnioittava tukeminen asiakkaan päätöksissä. Jokaiselle asukkaalle turvataan tasa-arvoinen, inhimillinen ja turvallinen asema yhteisössä ja yhteiskunnassa. Taataan hyvä ja eettisiä arvoja kunnioittava hoiva ja huolenpito. Huomioidaan asukkaiden elämänkaari ja muutokset toimintakyvyssä. Jokaista asukasta kohdellaan hyvin, yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti, edistäen asukkaan oikeutta hyvään ja omannäköiseen elämään. (Vaalijalan kuntayhtymä 2017, Latukadun palveluasunnot omavalvontasuunnitelma.)

Arki Latukadun palveluasunnoilla muodostuu asukkaiden yksilöllisestä ohjaamisesta esimerkiksi pyykkihuollosta, siivouksesta, terveydentilanseurannasta, lääkehoidosta ja keskusteluista. Asukkaille tehdään yksilöllisten suunnitelmien mukaisesti kotikäyntejä. Osalle asukkaista kotikäyntejä tehdään useita kertoja päivässä, kun taas osalle esimer-

kiksi kerran viikossa. Yhteisissä tiloissa, klubitalolla järjestetään ruokailut aamupala, päivällinen ja iltapala. Ohjaajat vastaavat lääkehoidon toteutumisesta, sekä terveyteen liittyvien asioiden hoidosta. (Vaalijalan kuntayhtymä 2017, Latukadun palveluasunnot omavalvontasuunnitelma.)

Latukadun palveluasuntojen asukkaat käyvät työ- tai päivätoiminnassa, palkkatyössä tai opiskelevat. Jokaiselle asukkaalle on suunniteltu yksilöllisesti ja voimavaralähtöisesti hänelle sopiva päiväaikainen toiminta. Suunnitelmaa laatiessa on tärkeää kuunnella asukkaan toive järjestettävästä päiväaikaisesta toiminnasta. Varkaudessa on Vaalijalan tekemisen palveluita työ- ja päivätoiminnan muodoissa. Pääosin asiakkaat käyttävät kyseisiä palveluita. (Vaalijalan kuntayhtymä 2017, Latukadun palveluasunnot omavalvontasuunnitelma.)

3. VAMMAISUUS JA KEHITYSVAMMAISUUS

Vammaiskäsitys on muuttunut vuosisatojen saatossa. Sosiaaliseen vammaiskäsitykseen vaikuttaa edelleen vahvasti vammaisuuden historia. Monet lait, asetukset sekä yhdistysten aktiivinen toiminta turvaavat vammaisten yhdenvertaisuutta ja oikeuksia. Sosiaalisen vammaiskäsityksen muutos on hidasta ja tarvitsee paljon avoimuutta ja tietoa.

3.1 Vammaisuus käsitteenä

Vammaisuutta käsitteenä voidaan määritellä yksilöllisen, sosiaalisen, tai oikeudellisen lähestymistavan kautta. Lähestymistavat eroavat toisistaan sillä perusteella, miten vammaisen henkilön asema niissä määritellään. Vammaisuuteen liittyvän tutkimustoiminnan lähtökohtana on ennen ollut lääketieteellisen diagnoosin määrittely tai kuntoutukseen liittyvä psykologinen arviointitutkimus. Yhteiskunnallisesti ja sosiaalipoliittisesti vammaisalalla on tutkittu palvelujen saatavuutta, riittävyttä sekä vammaisen henkilön erityistarpeita liittyen tarjottuihin palveluihin. Sosiaalisesta vammaistutkimuksesta alkoi muodostua oma alueensa 1960-1970 lukujen vaiheessa, jolloin nousi esiin ajatus

siitä, ettei vammaisuudessa ole kyse vain fyysisestä, psyykkisestä tai lääketieteellisesti määritellystä erilaisuudesta tai poikkeavuudesta. Yksilöllisessä mallissa vammaisuus nähdään vammaisen henkilön omana henkilökohtaisena tragediana tai kamppailuna. (Häkkinen, Kapanen, Kolkka, Peltonen, Tamminen-Vesterbacka & Tepora, 2010, 174-175.)

Vehmas (2005, 168.) nostaa teoksessaan esiin ajatuksen siitä, kuinka länsimaissa ihmiset ajattelevat elävänsä itsenäistä elämää, koska suoriutuvat elämälle välttämättömistä perustoiminnoista itsenäisesti. Vammaiset, jotka tarvitsevat perustoimintoihin apua, koetaan avuttomina olentoina. Häkkinen ym. (2010, 169–190) nostavat teoksessaan esiin sosiaalisen vammaiskäsityksen olevan yhteiskunnan tuottamaa, jossa vammaisen henkilön rajoitteet eivät ole keskeisin ongelma, vaan ongelmana nähdään se, ettei yhteiskunnalla ole tarjota tarkoituksenmukaisia ja riittäviä palveluita takaamaan kehitysvammaiselle henkilölle yhdenvertaisia palveluita sekä osallisuutta valtaväestön keskuudessa. Sosiaaliseen vammaiskäsitykseen vaikuttavat myös yhteiskunnan muut tekijät kuten arvot, asenteet, kieli, uskomukset sekä ihmisten riittämätön tieto kehitysvammaisuudesta sekä yhteiskunnassa vallitsevat rakenteet ja byrokratia.

Suomessa on noin 40 000 kehitysvammaista ihmistä. Kehitysvammaisuus ei ole sairaus, vaan oire tai oirekokonaisuus. Kehitysvamma rajoittaa oppimista, ymmärtämistä ja toimintakykyä. Maailman terveysjärjestön tautiluokituksessa (ICD- 10) kehitysvammaisiksi luokitellaan henkilöt, joiden älykkyysosamäärä on alle 70. Väestön normaali luku on 80-120 pistettä. Lievästi kehitysvammaisella henkilöllä älykkyysosamäärä on 50-69. Lievästi kehitysvammaisen älykkyysikä vastaa 9-12 vuoden tasoa. Lievää kehitysvammaa esiintyy 0,6% Suomalaisväestöstä. Kehitysvamma ilmenee ennen 18- vuoden ikää. Kehitysvamman voi aiheuttaa perimä, perimä ja ympäristö, sisäiset tekijät, ulkoiset tekijät tai tuntemattomat tekijät. Kehitysvammaisuuteen voi johtaa myös esimerkiksi äidin raskauden aikainen päihteiden käyttö, hapenpuute synnytyksen aikana tai tapaturma, erilaiset keskushermostoa vaurioittavat sairaudet lapsuudessa, tai nuoruudessa. Aina syytä kehitysvammaisuuteen ei kuitenkaan löydetä. (Kv- tietopankki 2016, kehitysvammaisuus.)

3.2 Vammaisten oikeudet ja palvelut

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista tuli voimaan Suomessa 10.6.2016. Sopimus edistää, suojelee ja takaa vammaisille henkilöille kaikki ihmisoi- keudet ja perusvapaudet. Sopimuksella taataan vammaisten ihmisarvo ja oikeus osallis- tua yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sopimus kieltää syrjinnän ja velvoittaa esteettömään ympäristöön. Sopimus korostaa valtion velvollisuutta toimia oikeuksien edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2016, YK:n vammaissopimus.)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta määrittää erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitys- iässä saadun sairauden tai vamman vuoksi, ja joka ei voi muun lain nojalla saada tarvit- semiaan palveluja (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977). Lievä älyllinen kehi- tysvammaisuus aiheuttaa oppimisvaikeuksia ja tuen sekä kuntoutuksen tarvetta elämän eri osa- alueilla. Kehitysvammaisen tarvitsemat palvelut painottuvat lääketieteelliseen hoitoon, varhaiskuntoutukseen, sosiaaliturvaan, päivittäisen elämän ja asioinnin onnis- tumiseen. Vammaisen ihmisen hyvän elämän perustana ovat asiantuntevat tarpeiden mukaiset palvelut, itsemääräämisoikeus, toimivat ihmissuhteet sekä hänen toimintaky- kyään vastaava toimintaympäristö. (Kaski, 2002.)

Vammaispalvelulaki velvoittaa kuntia järjestämään kehitysvammaiselle henkilölle vammaispalvelulain mukaisen asumisen. Mikäli henkilö ei saa asumispalveluita ensisi- jaisen vammaispalvelulain mukaisesti kehitysvammalaki turvaa asunnon ja asumispal- veluiden saannin. Asumispalvelua järjestettäessä on tärkeää huomioida asiakkaan yksi- lölliset tarpeet. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista 1987.) Jär- jestettävään palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä arjen sujuvuuden kannalta. Asuessaan palvelu- ja hoitokodissa tai avohuollon toimin järjestetyssä asunnossa kehitysvammaiset henkilöt kustantavat itse elämisen perusmenot. Maksuttomilla tukipalveluilla tarkoitetaan siivousta ja ruuanlait- toa, peseytymistä, pukeutumista, henkilökohtaista hygieniaa ja asioilla käymisessä avus- tamista, jotka ovat asiakkaalle maksuttomia silloin, kun ne ovat hänelle välttämättömiä arjentoimintoja ja ne perustuvat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulakiin. (Ek- mark, Heiniluoma, Huotari & Leino 2011, 13- 14.)

Edistyksellinen vammaispolitiikka, sekä YK:n vammaisten oikeuksien sopimus vaativat, että asumispalveluratkaisujen on tuettava vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja itsenäisen elämän toteutumista. Perinteisten asumisratkaisuiden, kuten hoitokoti, ryhmäkoti – ja palvelukotiasumisen lisäksi, osallisuutta lisääväksi asumismuodoksi on havaittu itsenäinen asuminen omassa vuokra-asunnossa, joka on vuokrattu yleisiltä vuokramarkkinoilta. Itsenäisen asumisen tukipalvelu on kokonaisvaltaista elämisen tukemista. (Brandt & Burrell 2008, 5.) Eriksson toteaa tutkimuksessaan, että asumispalvelujen asukaskunta on tyytyväistä asumisensa tasoon sekä saamiinsa palveluihin. (Eriksson 2008, 115.)

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta (KVANK) on laatinut vuonna 2011 yksilöllisen tuen laatukriteerit, jotka soveltuvat erityisesti asumista tukeville palveluille. Laatukriteerien tarkoitus on turvata vammaisen ihmisen yksilölliset palvelut tarpeen mukaan. Tuen ja palveluiden avulla mahdollistetaan vammaiselle oman näköinen elämä. Laatukriteerien laadinnassa on huomioitu erityisesti kehitysvammaisen ihmisen näkökulma, mutta kriteeriä voidaan hyödyntää myös erityistä tukea asumisessaan tarvitsevien henkilöiden palveluiden laadun arviointiin. Laatukriteerien mukaan henkilöllä on oikeus saada yksilöllisiä palveluita, tukea päätöksentekoon, kunnioittavaa kohtelua, lain mukaisia palveluita turvaamaan hänen ihmisoikeuksiaan ja osallisuutta lähiyhteisössä ja yhteiskunnassa osallistua palveluiden suunnitteluun ja päätöksen tekoon. Laatukriteereissä painotetaan vahvasti henkilön oman elämän tyylin ja elämän tavan kunnioittamista. Laatukriteerit turvaavat kehitysvammaisen ihmisen yksilöllisen elämän. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta KVANK 2011, 2-25).

Suomessa on vahva sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö, joka oikeuttaa kehitysvammaisen saamaan yksilöllisiä asumisen tukipalveluita (Ekmark ym. 2011, 10). Kehitysvammaisten henkilöiden tulisi voida käyttää yhteiskunnan peruspalveluita samoin kuin muidenkin yhteiskunnan jäsenten, silloin kuin ne vastaavat ja riittävät hänen tarpeisiinsa. Kehitysvammaisen henkilö on oikeutettu saamaan erityispalveluja silloin, kun hänelle ei riitä peruspalveluista saatava apu. Kehitysvammaisen henkilön itsenäistä asumista voidaan tukea asumisvalmennuksella. Valmennuksella lisätään kehitysvammaisen henkilön elämän taitoja, tarjoamalla hänelle apua ja tukea haastavissa elämän tilanteissa. (Suvikas, Laurell & Nordman, 2011, 226-227.)

Viime vuosikymmeninä kehitysvammahuollon yksi suurimmista tavoitteista on ollut 1960-luvulla perustettujen keskuslaitospalveluiden hajauttaminen. Laitoksia purettiin ja satoja kehitysvammaisia sijoitettiin asumaan kotikuntiinsa. Avopalveluiden mallien kehittämisen ideoita haettiin pohjoismaisista esikuvista. 1980-luvulla ruvettiin perustamaan pienempiä asumisyksiköitä kehitysvammaisten henkilöiden kotipaikkakunnille. Niillä pyrittiin korvaamaan laitos asuminen. Pienten asumisyksiköiden kaltainen asuminen lisääntyi ja kunnat perustivat 1990-luvun alkupuolella uusia, pienempiä asumisyksiköitä. Yksiköillä tuettiin avohuollon ja lähipalveluiden käyttöä. Näiden mallien pohjalta on syntynyt myös Latukadun palveluasumisen muoto, joka mahdollistaa asumisen itsenäisesti, integroituna yhteiskuntaan. Integraatioajattelun myötä lisääntyi elämänkaari ja inklusioajattelumalli, jonka mukaan kehitysvammaiset henkilöt tulisi ottaa mukaan yhteisöihin ja osaksi niiden toimintaa. (Häkkinen ym. 2010, 181.) Avohuollon tuetettuja asumismuotoja ovat tuettu asuminen, jossa kehitysvammaisen henkilö asuu muuten itsenäisesti, mutta hän tarvitsee ohjausta ongelmatilanteissa. Ohjatun asumisen yksikössä henkilö selviytyy muuten itsenäisesti, mutta hän tarvitsee apua ja tukea aamuisin ja iltaisin. Autetulla asumisella tarkoitetaan sitä, että henkilö tarvitsee jatkuvasti henkilökunnan läsnäoloa ja valvontaa. Kaski ym. tuovat teoksessaan esiin kehitysvammaisen henkilön oman määritelmän siitä, mitä hyvä asuminen pitää sisällään. Hyvään asumiseen kuuluu mahdollisuus tavata ystäviä ja vastaanottaa vieraita. Asumiseen kuuluu myös vapaus olla rauhassa omassa asunnossa, sekä hyvä palveluiden sijainti, mahdollisuus osallistua harrastustoimintaan ja solmia seurustelusuhteita. (Kaski, Manninen & Pihko 2012. 158-159.)

3.3 Itsenäistyvä kehitysvammaisen nuori

Vammaisen nuoren perheelle sosiaalisen tuen tarve on merkittävä. Tämän vuoksi lapsuuden kodin perheenjäsenet saattavat haluta asua keskenään, vaikka kulttuurimme edellyttää vammaisen henkilön itsenäistymistä ja aikuistumista. Erikson nostaa tutkimuksessaan esille vanhempien merkittävän roolin vammaisen lapsen elämässä, joka alkaa heti hänen synnyttyä. Vanhemmat haluavat rakentaa lapselle turvallisen elinpiirin ja ympäristön. Vammaisen lapsen itsenäistyminen ja muuttaminen omaan asuntoon ei ole vammaisen nuoren vanhempien ensisijaisena tavoitteena, sillä vanhemmat haluavat olla tiivis osa nuoren jokapäiväistä arkea ja elämää. (Erikson 2008, 33-51.)

Kuten nuoret yleensä, myös kehitysvammaisten henkilöiden itsenäistyminen tapahtuu vaiheittain ja siihen vaikuttavat monet tekijät. Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen kuvaa nuoren itsenäistymistä yksilössä tapahtuvana vaiheittain etenevänä prosessina. Prosessin etenemiseen vaikuttavat useat tekijät, kuten perhetausta, perheen rakenne, nuoren sukupuoli, nuoren suhde vanhempiinsa, murrosiän alkamisajankohta, aivojen kehitys, toverisuhteet, vapaa-ajan harrastukset sekä eettiset ja uskonnolliset arvot. (Sinkkonen 2010, 63.) Nuoren saavuttaessa puberteetti iän, alkaa hänen elämässään uusi psyykkisen ja fyysisen kasvun ja kehityksen vaihe. Nuoruusikä sijoittuu ikävuosiin 12-22, jolloin tapahtuu psykologista vähittäistä sopeutumista ulkoisiin ja sisäisiin muutoksiin nuoren elämässä. Nuoren on hyväksyttävä hänessä tapahtuvat muutokset ja ikäkauteen kuuluvat muut tärkeät kehitysvaiheet. (Nuorten mielenterveystalo i.a; Häiriöt ja ongelmat; johdanto nuoruusikään.) Kehitysvammaisen nuoren irtaantuminen lapsuudenkodeistaan täytyy tapahtua, silloin kun nuori on itse siihen valmis. Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen vaatii aikaa ja sitoutumista koko perheeltä. (Ekmark ym. 2011, 10.)

Kehitysvammaisen henkilön toimintakykyä arvioitaessa on olennaista ymmärtää, mitä ikää ja elämänvaihetta hän käy läpi. Ikä ei toimi varsinaisesti erottelija, vaikkakin sillä on merkitys silloin, kuin eri elämäntapahtumat ja toiminta yhteiskunnassa on määrätty tiettyihin ikäkausiin. Murrosikäisen kehitysvammaisen nuoren kanssa olennaisinta on huomioida hänen murrosiän vaiheensa, sekä sen tuomat haasteet. Nuori elää sisäisessä kokemusmaailmassa ajanjaksoa, missä hänelle kehittyi tarpeita ja valmiuksia irtaantua vanhemmistaan. Hänen kiinnostuksen kohteensa saavat uusia kiinnukohtia. (Suvikas ym. 2010, 223-224.)

Kavereiden merkitys nuoren elämässä kasvaa silloin, kun nuori alkaa itsenäistyä ja irtaantua vanhemmistaan. Kaveriporukasta haetaan turvaa ja hyväksyntää. Nuori hakeutuu saman henkisten ikätoverien joukkoon, tai kodin ulkopuoliseen harrastus toimintaan löytääkseen uusia vaihtoehtoisia ajatusmalleja, arvojen, elämäntapojen ja uskomusten tavoista. Pysyvien ystävyysuhteiden merkitys kasvaa, nuori jakaa itselleen tärkeitä ajatuksia ystävilleen sekä osoittaa luottamusta ja välittämistä heille. Nuoren minuuden ja itsetunnon kehityksen kannalta on tärkeää, että nuori tulee hyväksytyksi omana itsenään ja tuntee kuuluvansa osaksi joukkoa. Nuori hakee kaveriporukasta yhteenkuuluvuutta, turvaa ja läheisyyttä, kaikkea sitä, mitä hän ennen sai vanhemmiltaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a. Keskinuoruuden kasvu ja kehitys- Vanhempi nuoren kas-

vun tukena, 19-23.) Kehitysvammaisen nuoren vanhemmat tarvitsevat rohkaisua ja tukea nuoren kotoa irtautumiseen ja aikuistumiseen (Ekmark ym. 2011, 10).

3.4 Itsenäistymiseen liittyvät haasteet

Kehitysvammaisen nuoren omatoimisuuden tukeminen vaatii jatkuvaa seuranta ja arviointia sekä hänen tarpeidensa kuuntelemista. Nuori tarvitsee paljon tukea lähiverkostoltaan sekä verkostojen riittävää yhteistyötä. Ratkaisevassa asemassa on se, kuinka kehitysvammaisen nuori nähdään ja kuinka hänet kohdataan. Kohtaamista helpompaa on rajoittaa kehitysvammaisen nuoren oikeuksia ja määritellä toimintaa, sekä käyttää valtaa. Tavoitteellinen pyrkimys dialogiin on keino, jolla päästään ihmisarvoiseen kohteluun ja lisätään kehitysvammaisen nuoren oikeuksia, sekä valinnan mahdollisuuksia liittyen häneen itseensä. (Suvikas ym. 2010, 225-226.)

Lievästi kehitysvammaisen nuoren itsenäistymisen haasteet voivat olla moninaisia. Nuori tarvitsee vahvaa monipuolista ohjausta ja tukea asumispalveluiden ohjaajilta. Itsenäistyminen ja vapaus tuovat mukanaan myös velvollisuuksia ja vastuuta, joiden sisäistäminen ei ole helppoa lievästi kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle. Tämä voi näyttäytyä haasteellisena käyttäytymisen muotona. Nuoren on joskus vaikea ymmärtää, miksi vapaassa elämässä on lakien ja yleisten käyttäytymismallien mukanaan tuomia rajoitteita. (Seppo Kauppinen, henkilökohtainen tiedonanto 27.7.2017.)

3.4.1 Yksinäisyys

Kehittämistyömme lähtökohtana on vähentää yksinäisyyden kokemusta kehitysvammaisilta ja erityistä tukea tarvitsevilta nuorilta vertaisasukastoiminnan avulla. Yksinäisyydessä on tärkeää erottaa yksinäisyys yksinolosta. Niiden välinen ero syntyy kokemuksellisuudesta. Yksinäisyys on osa nuoren normaalia kehitystä. Nuoren itsenäistyttyä ja irtaannuttua vanhemmistaan, hän tukeutuu entistä enemmän vertaisiinsa vanhempien sijaan. Vertaisten tarjoama tuki ei kuitenkaan vastaa vanhemmilta saatua turvaa ja huolenpitoa. Tämä voi aiheuttaa nuorella yksinäisyyden tunteen, joka on kuitenkin useim-

miten ohimenevää. Yksinäisyys on yksi nykynuorten kipeimmistä ongelmista. (Uusitalo 2007, 23-24.)

Yksinäisyyden kokemus on henkilökohtainen, joten sen ennaltaehkäisy ja vähentäminen ovat haasteellista (Toikka, Vuorijoki, Koskela & Pentala 2015, 9). Koska ympäristö määrittää yksinäisyyden poikkeavuutena ja epäonnistumisena, joissakin tilanteissa asia esitetään itse valittuna yksinolona, koska sen koetaan olevan yhteisön näkökulmasta hyväksyttävämpää (Ikonen 2013, 37-38). Varsinkin nuoret kokevat psyykkistä yksinäisyyttä eniten, koska tärkeät suhteet muuttuvat luonteeltaan ja tarvittava läheisyyden ja liittymisen suhde muuttuu (Aalto 2003).

Hetkellinen yksinolo voi olla voimaannuttava ja vapauttava kokemus. Toisaalta lisääntynyt yksinolo saattaa lisätä riskiä yksinäisyyteen. Nuorten aikuisten riski joutua instituutioista ja sosiaalisista suhteista sivuraiteille, liittyy elämänkulun nivelvaiheisiin, kuten irtautumiseen lapsuuden kodista. Sisäisenä kokemuksena yksinäisyys voi olla tuskallinen olotila ja seurausta kyvyttömyydestä luoda ystävyysuhteita. Yksinäisyyden kokemus on yhteydessä masennukseen sekä huonoon itsetuntoon. (Uusitalo 2007, 25-26; Harinen 2008, 87.)

Anniina Heinin tekemässä Pro Gradu-tutkielmassa käsiteltiin vammaisten henkilöiden terveyskäyttäytymistä koettuun hyvinvointiin. Tutkimusaineistossa nousi esiin, että yksinäisyyden kokemusta aiheutui seuraavista ilmiöistä: 50.3 % vastaajista koki, että heidät oli syrjäytetty yhteiskunnasta, 12.2 % kertoi yksinäisyyden johtuvan parisuhteen puuttumisen vuoksi ja 23.8 % ilmoitti itse haluavansa vetäytyä yksinäisyyteen. Yllättävää tutkimustuloksissa oli, että ystävyysuhteiden puuttuminen koettiin parisuhdettakin merkittävämmäksi yksinäisyyden aiheuttajaksi. Yksinäisyyden kokemusta oli enemmän niillä henkilöillä, jotka kokivat terveydentilansa huonommaksi. Tilastollisesti on tutkittu, että yksinäisyyden kokemuksella on vaikutusta unettomuuteen, päänsärkyyn, masennukseen sekä mielenterveysongelmiin. (Heini 2012, 71).

Heini toteaa tutkimuksensa johtopäätösosuudessa, että Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksien teorian kaikki osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa. Ihmisen hyvinvointi koostuu monesta eri tekijästä ja osa-alueista. (Heini 2012, 84). Hyvinvoinnin voimavaroja ja heikentäjiä tarkasteltiin aineellisten olosuhteiden (having), sosiaalisten suh-

teiden (loving) ja yhteiskunnallisen tason (being) kautta. (Pirttinen 2015,3.) Yksinäisyys on ahdistava ja epämiellyttävä kokemus, joka liittyy sosiaalisten suhteiden määrään ja laatuun. Yksinäisyyttä voi esiintyä myös ihmisillä joilla on sosiaalisia suhteita, mutta se läheisin henkilö, jonka kanssa voi jakaa kaiken, puuttuu. (Toikka ym. 2015, 9.) Itsenäistymisen herättää usein yksinäisyyden kokemuksia, pahimmillaan jopa mielenterveydenhäiriöitä. Mielenterveyshäiriöiden huomioiminen ja hoitaminen ovat itsenäistymisen kannalta tärkeää tiedostaa. (Koskentausta 2006, 1-2.)

3.4.2 Syrjäytyminen

Vertaisasukastoinnilla tuetaan kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan nuoren osallisuuden kokemusta, jonka avulla ennaltaehkäistään syrjäytymistä. Syrjäytyminen on moniulotteinen ilmiö ja siihen vaikuttavat monet eri tekijät kuten puutteellinen koulutus, sairastuminen, työttömyys, asunnottomuus, mielenterveyden ongelmat, väkivaltaisuus, päihteet, rikollisuus sekä toimeentulon puute. Syrjäytyminen on prosessi, jossa huono-osaisuus ja ongelmat kasaantuvat. (Terveiden ja Hyvinvoinninlaitos 2017, syrjäytyminen.) Syrjäytymisellä tarkoitetaan elämän tilannetta, jossa henkilö joutuu täysin ulkopuoliseksi sosiaalisista suhteista. Hänellä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa asioiden kulkuun, eikä oikeutta osallistua päätöksentekoon, työhön, kulutukseen, eikä yhteisölliseen toimintaan. Syrjäytyminen tapahtuu asteittaisena prosessina, jossa henkilön asema vakiintuu pitkäaikaiseksi pysyväksi olotilaksi. Karkeasti voidaankin ajatella, että jako huono-osaisten ja hyväosaisten välillä tapahtuu, kun tarkastellaan henkilön yhteiskunnallista asemaa tai he poikkeavat jollain tavalla ns. normaaleista ihmisistä. Ihmisten oman kokemuksen mukaan erilaisuus voi johtaa syrjäytymiseen tai selviytymiseen. Eriytyisen merkittävä on tilanne, joka poikkeaa yhteiskunnan normeista. Ihminen ei koe itseään syrjäytyneeksi, jos hänellä on tiivis yhteisö ympärillään. (Laine, Hyväri & Vokkila-Oikkonen 2010, 11-14.)

Syrjäytymisen vastaista työtä on tehty jo ennen kuin sosiaali- ja terveysala kehittyi nykyiseen muotoonsa. Ihmisten välinen kanssakäyminen ja vuorovaikutus lisäsivät ihmisten keskinäistä osallisuutta ja näin ollen se ennaltaehkäisi syrjäytymistä. (Laine ym. 2010, 18-19.) Syrjäytymistä ennaltaehkäistään yhteisöllisillä työmenetelmillä, joilla tarkoitetaan toimintaa, jossa lisätään henkilön omaa osallistumista yhteisön toimintaan.

Yhteisön sisällä tapahtuvalla vuorovaikutuksella on ehkäiseviä ja korjaavia vaikutuksia syrjäytymisen aiheuttamiin sosiaalisiin ongelmiin. Vuorovaikutus ja kohtaaminen lisäävät hyvinvointia ja edistävät terveyttä. Sosiaalialalla yhteisötyötä on kutsuttu ennen yhdyskuntatyöksi ja yhteissosiaalityöksi. Näiden kahden työmenetelmän ero on siinä, että yhdyskuntatyö nähdään laajana yhteiskunnallisena vaikuttamistyönä, kuin taas yhteisöllisen työskentelyn tavoite on tukea pienimuotoisesti ihmisen arkea olemalla läsnä. Yhteisöllisissä työmenetelmissä asiakkaan, ammattilaisen ja kansalaisen roolit voivat sekoittua ja vaihtua, mutta ne ovat silti dialogissa keskenään. (Hyväri & Nylund 2010, 31-34.)

Erikson nostaa tutkimuksessaan esille sen, että vammaisen henkilön syrjäytymisen yksi keskeisimmistä asioista on se, että vammaisella henkilöllä ei ole valtaa eikä riittäviä oikeuksia päättää omista asioistaan. (Erikson 2008, 13). Oman elämänhallinnan vähäisyyden vuoksi, nuori voi vetäytyä ja jopa syrjäytyä. On erittäin tärkeää hyvinvoinnin kannalta, että nuori pääsee itse vaikuttamaan elämänsä suunnitteluun ja saa kokea selviytyvänsä arjesta itsenäisesti. Sari Loijaksen tutkimuksen mukaan kolme neljäsosaa vammaisista nuorista kokee selviytyvänsä arjesta yhtä hyvin kuin muut ikäisensä. Vamman näkyvyys saattaa vähentää positiivisia selviytymisen kokemuksia. Vammaisten henkilöiden työuran kehittymättömyys johtaa alhaisen toimeentuloon, jonka johdosta taloudellinen niukkuus rajoittaa elämää. (Haarni 2006, 19.)

4. VERTAISUUS JA YHTEISÖLLISYYS LUO VOIMAANTUMISEN

Latukadun palveluasuntojen toiminnassa korostuu vahvasti vertaistuki ja yhteisöllinen toiminta. Asukkaat toimivat aktiivisesti osallistuen arjen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä palveluasuntojen ohjaajien kanssa. Kalevi Kaipion yhteisökasvatuksen teorian lähtökohtana on yksilön aktiivinen osallistuminen oman yhteisön toimintaan. Kaipio pitää tärkeänä teoriassaan sen, että yhteisö kasvattaa ja ohjaa sen jäseniä tasavertaisesti. Yhteisöllisyys luo tasavertaisuuden sekä kokemuksen yhteisön jäsenten välille. Vertaisasukastoimintamallilla vahvistetaan entisestään voimaantumista, vertaistoiminnan keinoin. (Kaipio 1997, 21-22.)

4.1 Vertaisuus, vertaistuki ja vertaistoiminta

Vertaistuki on samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten tietojen ja kokemusten jakamista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, vammaispalvelujen käsikirja). Norjalaisen tutkija Håkan Lorenzen vertaistuen määritelmän mukaan ihminen jolla on ongelma, haluaa auttaa muita ja tulla itse autetuksi. Näin saadaan apua ihmisiltä, joilla on samanlainen ongelma. Vertaistuen auttamisen ydin tapahtuu ihmisten välisissä arkisissa kohtaamisissa ilman ennalta sovittuja rooleja, titteleitä, tai muita identiteettimäärittäjäitä. (Laimio & Karnell, 2010, 12.)

Vertaistoiminnan juuret mielenterveystyössä ovat lähtöisin Yhdysvalloista. Vuonna 1944 pieni joukko mielisairaalaan kotiutettuja potilaita päätti pitää yhteyttä toisiinsa ja perustaa ryhmän, jonka nimeksi tuli WANA= We are not alone (emme ole yksin). Ryhmän myötä syntyneen klubitalon toiminnassa ihmiset olivat tasa- arvoisia jäseniä, eivät potilaita, eivätkä asiakkaita. (Laimio & Karnell, 2010, 10). Ensimmäinen klubitalo perustettiin Tampereelle vuonna 1995 (Laimio & Karnell, 2010, 10). Vertaistuki on liitetty Suomen historiassa järjestöjen ja poliittisten liikkeiden sisällä tapahtuvaksi ryhmätoiminnaksi. Sosiaali- ja terveysalan työssä vertaistuki yleistyi ja löysi paikkansa Suomessa 1990- luvun puolivälissä. (Hyväri 2005, 214- 216.) Vertaistukea voidaan toteuttaa kasvotusten, tai internetin ja puhelimen välityksellä. Vertaistoiminnalla on ikiaikainen tarve ihmisten sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen tarpeen vuoksi. Vertaistuessa korostuvat identiteetin rakentaminen ja tarve toimia ja vaikuttaa asioihin. Vertaistuen merkitys on yhteiskunnallisestikin merkittävä. On kuitenkin muistettava, että vertaistuki ei ole terapiaa, vaikka toiminnalla on vahva ennaltaehkäisevä vaikutus. Vertaistukea voidaan hyödyntää myös arkipäivän elämänlaadun vahvistajana. Vertaistuki laajentaa erityisosaamisaluetta siten, että kokemuksellinen tieto ja asiantuntijuus tulevat ammatillisen asiantuntijuuden rinnalle. (Laimio & Karnell 2010, 9- 11.)

Vertaistukitoiminta haastaa tieteen, sekä modernit auttamisjärjestelmät, tarjoamalla henkilökohtaisesti koettuun ja elettyyn perustuvia kokemuksia, ilman ammattinimikettä, tai vastaanottoaikaa. Vertaistuki muodostaa asiakassuhteen tilalle ihmissuhteen, jossa keskiössä on ihmisen elämän kokemusasiantuntijuus. (Hyväri 2005, 216.) Rytönen nostaa esiin Pro- Gradu tutkimuksessaan vertaistuen jatkuvasti muuttuvat roolit. Hän viittaa tekstissään myös Wilska-Seemerin tutkimukseen, jossa kerrotaan, että julkisesti

vertaisryhmässä jaetut ilot ja surut sekä opittu tieto eivät pelkästään riitä vertaissuhteiden luomiseen. Niiden lisäksi tarvitaan kokemustiedon jakamista sekä vuorovaikutteista aktiivista osallistumista sekä kohtaamista. (Rytkönen 2011, 36-37.)

Vertaistoiminnan peruste on kokemuksellinen asiantuntijuus. Kokemusasiantuntijalla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi hoidosta ja kuntoutuksesta tai palveluiden käyttämisestä. Kokemusasiantuntija tietää mitkä tekijät ovat auttaneet häntä tai hänen läheisiään kuntoutumisessa, tai selviytymisessä. Kokemusasiantuntijoiden työpanokseen vaikuttaa henkilön omat voimavarat, valmiudet ja taidot. Kokemusasiantuntijatoiminnassa huomioidaan henkilön oma jaksaminen. Toiminnassa on ominaista kokemusasiantuntijan toimintakyvyn vaihtelu ja näin ollen panos toimintaan on vaihteleva. Palveluiden kehittämisessä hyödynnetty kokemuksellisuus ja vertaisuus nostavat esiin myös ammatillisesta kokemuksesta nousevan vertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden, ammattilaisten välisen vertaisarvioinnin ja vertaiskehittämisen. (Hietala & Rissanen 2015, 13-16.) Tärkeimpiä arvoja vertaistoiminnassa ovat tasa-arvo ja toisen ihmisen kunnioittaminen. Vertaistoiminnan tavoitteena on uskoa omiin sisäisiin voimavaroihinsa sekä saada ne käyttöön. (Laimio & Karnell 2010,12).

Rytkönen nostaa Pro-Gradu tutkimuksessaan esiin Wilska-Seemerin (2005) psyykkisen voimaantumisen käsitteen vertaisryhmässä tapahtuvaksi yhteenkuuluvuuden tunteeksi, jossa ryhmään osallistuvat ihmiset kokivat voimaantumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta ikäeroista huolimatta. Ryhmässä toimiminen tuki henkilön omaa asennemuutosta suhteessa itseensä. (Rytkönen 2011, 37.) Vertaisuutta voidaan lähestyä myös voimaantumisen näkökulmasta. Marc A. Zimmerman on teoretisoinut voimaantumisen käsitettä yksilössä tapahtuvaksi kolmiosaiseksi prosessiksi. Psykologinen voimaantuminen ilmenee henkilökohtaisen hallinnan tunteeseen ja lisää hallinta motivaation kasvua. Sosiaalisella tasolla se ilmenee lisääntyneenä päätöksenteko, johtajuus- ja ongelmanratkaisukyvyyn ymmärryksen kasvuna sekä lisää ihmisen omaa ymmärrystä sisäpoliittisesta ympäristöstä. Käyttäytymisen tasolla psykologinen voimaantuminen ilmenee selviytymiskäyttäytymisen ja yhteistoiminnan vahvistumiseen sekä lisää ihmisen omaa kiinnostusta osallistua päätöksentekoon omissa asioissaan. (Wilska-Seemer 2005, 257.) Opinnäytetyön alussa kartoitettiin vertaisasukastoimintaan liittyviä aikaisempia tutkimuksia, sekä toimintamalleja. Tutkimuksia oli vaikea löytää, sen vuoksi olimme puhe-lyhytydessä Kehitysvammaliiton tutkijaan. Häneltä saimme tiedon siitä, että kehittä-

mishankkeemme kaltaisesta toiminnasta ei ole vielä aiempia tutkimuksia. Pehdyimme kuitenkin jo olemassa oleviin tutkimusmateriaaleihin, joiden tavoitteena olisi vahvistaa ja lisätä kehitysvammaisen tai erityistä tukea tarvitsevan nuoren osallisuutta ja vertaisuutta.

Yhtenä toimintamallina tutustuimme kehitysvammaisten tukiliiton toteuttamaan kolmi-vaiheiseen projektiin nimeltä Best Buddies. Kaveritoiminta-malli on lähtöisin Yhdysvalloista ja se on kehitetty vuona 1989. Toiminnassa keskeisintä on, että kehitysvammaisen ja vammauton ihminen solmivat tasavertaisen kaveruussuhteen. Kaverit ovat saman sukupuolenedustajia, saman ikäisiä ja heillä on samankaltaisia kiinnostuksen kohteita. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja yhteyttä pidetään viikoittain. Tapaamisia on kaksi kertaa kuukaudessa. Kaveritoiminta yhden kaveriparin kesken kestää puolesta vuodesta vuoteen. (Oulasvirta & Vaitti 2015,4.)

4.2 Voimaantuminen ja yhteisöllisyys

Voimaantumisen tarkoitetaan ihmisestä itsestään lähtevää henkilökohtaista ja sosiaalista kasvua. Voimaantuminen on vaihteleva tila, jota vahvistetaan ja tuetaan mahdollistavalla ja arvostavilla keinoilla. Voimaantumisen keskeisintä on, että ihminen oppii tunnistamaan omat ja ympäristönsä vahvuudet ja mahdollisuudet sekä oppii hyödyntämään niitä. Voimaantumista vahvistetaan avoimen vuorovaikutuksen ja osallisuuden keinoin. (Wilska-Seemer, 2005, 257–258.) Suomalaiseen sosiaalitieteelliseen tutkimukseen voimaantumisen käsite tuli 1990-luvun lopussa. Empowerment on käännetty mm. sanoiksi mahdollistaa, antaa tilaisuus tai mahdollisuus johonkin. (Robinson 1998, 879). Voimaantumista asumisyksikössä voidaan tukea antamalla sille mahdollisuus. Avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri on tärkeää. Ihmiset kokevat olevansa arvostettuja saadessaan asettaa tavoitteita, vaikuttaa omaan asumiseensa, sekä osallistua päätöksentekoon. Voimaantuminen ei ole pysyvä olotila. Kehitysvammaisen henkilö tarvitsee eri tilanteissa ja eri ympäristöissä vaihtelevasti tukea. Sisäinen voimantunne ei kuitenkaan katoa kokonaan, vaan sen voi löytää uudelleen. (Kehitysvamma- alan verkkopalvelu Vernerit 2017, voimaantuminen.)

Yhteisöllinen työmenetelmä pitää sisällään osallisuuden, vaikuttamisen sekä valtautumisen yhteisössä tai yhteisön kautta. On tärkeää huomioida käsitteiden merkitys tehtävässä työssä, sillä osallistaminen ja valistaminen- käsitteissä korostuu viranomaisten ylhäältä alaspäin ohjeistaminen, kun taas osallisuus ja valtautuminen lähtevät aina kehittymään ihmisestä itsestään alhaalta ylöspäin. Yhteisöllisissä työmenetelmissä keskeistä on tukea asiakkaiden, palveluidenkäyttäjien, sekä kansalaisten vaikutus ja osallistumismahdollisuuksia. Työn tavoitteena on integroida yksilö osaksi yhteiskuntaa ja tukea hänen osallisuuttaan yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä. Parhaiten tavoite saavutetaan, jos työmenetelmät perustuvat autonomisuuden, itsemääräämisen ja yksilön omien voimavarojen sekä mahdollisuuksien monipuoliseen hyödyntämiseen. (Hyväri & Nylund 2010, 34-35.)

Filosofi Martin Buber (1878-1965) korostaa yhteisössä toteutuvien suhteiden vastavuoroisuutta, suoruutta sekä välittömyyttä. Hänen mukaansa nämä kolme asiaa ovat aidon yhteisön perusta. Hyvässä yhteisössä ihminen kohtaa ihmisen sen sijaan, että vain asiat kohtaisivat toisensa. Yhteisössä ihmiset kohtaavat toisensa kokonaisina ihmisinä, ei osina ihmisyyden kokonaisuudesta. (Ryynänen 2016 ,131)

Yhteisöllisyyden kokemus syntyy olemalla vuorovaikutuksessa toisten yhteisön jäsenten kanssa. Aikojen alussa, sillä tarkoitettiin ihmisten keskinäistä luonnollisesti tapahtuvaa yhteenliittymää, minkä varassa ihmiset selviytyivät arjen haasteista. Yhteisö muodostui ennen perheestä, sukulaisuudesta, naapuruudesta mutta, vähitellen siihen liittyivät seurakunnat ja ammattialat. Keskeisin tekijä yhteisöllisyydessä on sen jäsenten yhteisyyden kokemus. Yhteisöön kuulumisen kokemukseen vaikuttavia tekijöitä ovat yhteisön toiminnan tavoitteet, yhteisön jäsenten merkitys sekä jäsenten oma osallisuuden kokemus. (Kopakkala 2011, 31.) Yhdyskuntatyötä pidetään yhtenä merkittävänä valtakunnallisena vaikuttamistyönä, kun taas yhteisöllisellä työotteella pyritään tukemaan ihmistä hänen arjessaan olemalla läsnä (Hyväri & Nylund 2010, 30-31).

Yhteisökasvatuksen peruspilarit ovat yhteinen suunnittelu, päätäntä sekä velvollisuuksien ja tehtävien hoitoon. Yhteisökasvatuksen päämääränä on kasvattaa ihmisestä luotettava, aktiivinen ja vastuuntuntoinen. Minäkäsitys ja itsetunto ovat keskeisessä roolissa tukemassa ihmisen mielenterveyttä ja toimintaa. Myönteinen minäkuva on vastuuntuntoisen ja aktiivisen toiminnan kantava perusta. Hyvän yhteisökasvatuksen perustana

on henkilöstön ja asukasenemmistön samat päämäärät ja normit. Hyvässä yhteisössä kaikki osallistuvat yhteisön tehtäviin. Tehtävien jako ja valvonta tapahtuvat joustavasti. Yhteisö hyväksyy ja huolehtii uusista yhteisön jäsenistä. Toiminnan keskeinen motiivi on vastuu yhteisöstä ja sen jäsenistä. (Kaipio & Murto 1980, 16-17) Yhteisö tukee yksilöä vahvistaen hänen persoonallisuuden monipuolistumista ja sopeutumista yhteiskuntaan. Yhteisökasvatusta voi hyödyntää ja käyttää kaikissa yhteisöissä huomioiden kuitenkin yhteisössä toimivien henkilöiden ikä, yhteisön laatu ja kehitystaso. Nämä ovat keskeisessä roolissa laadittaessa yhteisön toiminnalle tavoitteita. (Kaipio 1997,21-22.)

5. OSALLISUUS

Osallisuus on tunneperustainen ja yhteenkuuluvuuteen pohjautuva kokemus. Siitä kuinka ihminen itse vaikuttaa itseään ja ympäristöönsä koskeviin asioihin, sekä kuinka hän toimii niissä. Ja kuinka aktiivisesti ja sitoutuneesti hän on osallisena ympäristönsä eritoiminnoissa. Osallistuminen toimintaan mahdollistaa osallisuuden kokemuksen, joka voi olla passiivista tai ulkoa ohjattua. Osallisuus on ihmisten ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Yhteisöissä osallisuus näyttäytyy ihmisten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2017, osallisuus.) Osallisuus voidaan nähdä myös syrjäytymisen vastavoimana (Pyykkönen 2014, 11).

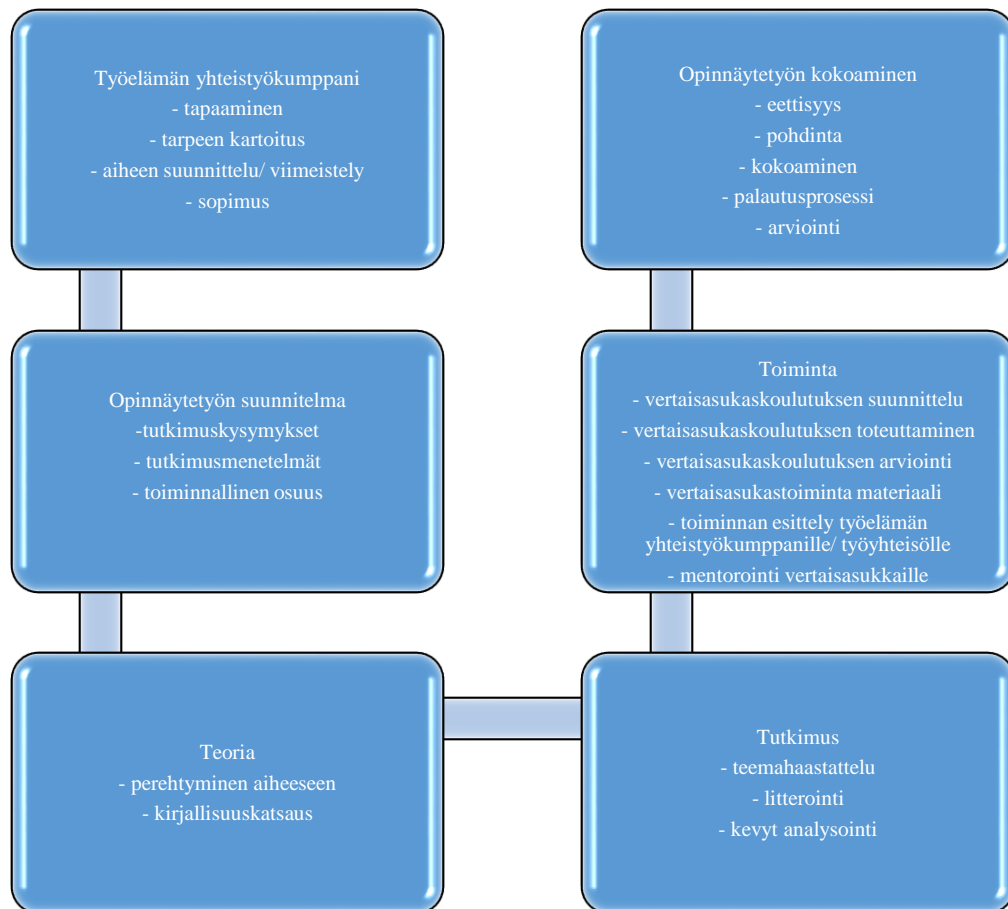
Osallisuus on merkittävä osa vertaisasukastoimintaa. Kehitystyömme lähtökohtana on osallisuuden vahvistaminen. Oman elämän osallisuus koostuu voimaantumisesta, identiteetistä ja elämänhallinnan valmiuksista. Omakohtainen sitoutuminen, omaehtoinen toiminta ja vaikuttaminen omaa elämää koskevissa asioissa sekä vastuun ottaminen seurauksista. Osallisuuden kokemus on aina henkilökohtainen. (Särkelä-Kukko 2014, 34-49.) Ympäröivässä yhteisössä osallisuudessa on kyse yhteenkuuluvuuden tunteesta, turvallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuuden keskeisintä on mahdollisuus osallistua päätöksentekoprosessiin. (Rouvinen-Wilenius 2014, 51.)

Kehitysvammaisten osallisuus ei ole yksiselitteistä, vaan tarvitsee ympäristön vahvaa tukea ja oikeaa asennetta toteutuakseen. Tiina Häkkisen julkaisemassa Pro-Gradu tutkimuksessa selvitettiin kehitysvammaisen seurakuntalaisen osallisuutta kirkon kehitysvammatyöhön. Häkkinen toteaa tutkimuksessaan, että kehitysvammaisen osallistuminen toiminnan suunnitteluun ja vaikuttamiseen on vähäistä ja riippuu ensisijaisesti työntekijöiden asenteista ja muutosvalmiuksista. (Häkkinen 2011, 57)

Osallisuuden vahvistamista säädellään myös useiden eri lakien ja kehittämisohjelmien avulla. Näitä lakeja ovat esimerkiksi Perustuslaki, Kuntalaki, Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista sekä Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma- Kaste määrittelee osallisuuden yhteiskunnassa jokaisen mahdollisuutena terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Hallitusohjelman mukaisesti käynnistyy koko hallituskauden kestävä toimenpideohjelma köyhyyden, syrjäytymisen ja terveyserojen vähentämiseen. Erityistä huomiota kiinnitetään mm. vammaisten henkilöiden koulutusmahdollisuuksiin ja työllistymiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015, 20-21.)

Ihmisen kokemus osallisuudesta vahvistuu, kun hän kokee olevansa osallinen omassa yhteisössään ja yhteiskunnassa esimerkiksi työn ja harrastusten, osallistumis- ja vaikuttamistoiminnan kautta. Osallisuuden kokemukset rakentuvat pienistä arjen asioista kuten kuulluksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista ja omaan elämään liittyvien asioiden päättämisestä. (Särkelä- Kukko 2014, 36.)

6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

KUVIO 2. Opinnäytetyön prosessi.

Kaavio on luotu helpottamaan prosessin hahmottamista ja dokumentointia. Kaavion avulla kehitettävän toimintamallin suunnittelu ja eteneminen on ollut johdonmukaista ja tavoitteellista. Jokaisessa välivaiheessa on pysähdetty arvioimaan kehitystyön oikeasuuntaisuus.

Toinen tämän opinnäytetyön tekijöistä on työskennellyt Latukadun palveluasunnoilla jo vuosia. Työstä saadun kokemuksen perusteella opinnäytetyön aihe muokkautui hänen mielessä. Tapasimme työelämänyhteistyökumppanin edustajan Seppo Kauppisen opin-
tojen alussa vuonna 2015, kertoaksemme opinnäytetyön ideasta. Yhteisissä keskusteluissa hioimme idean ja päädyimme nuorten itsenäisyyden tukemisen teemaan. Tarve

vertaisasukastoimintamallin kehittämiseksi on selvästi havaittavissa myös muiden yhteistyötahon työntekijöiden kertomuksista sekä asiakkaiden kertomista kokemuksista. Näin syntyi opinnäytetyömme suunnitelma.

6.1 Haastattelun toteutus ja keskeiset havainnot

Vertaisasukastoimintamallin luominen alkoi tutkimuksellisella esikartoituksella, jonka avulla keräsimme tietoa teemahaastattelun keinoin, viiden edellisen vuoden aikana palveluasumiseen muuttaneilta asukkailta. Valitsimme tiedonkeruu menetelmäksi teemahaastattelun, koska koimme sen tasapuoliseksi tavaksi toteuttaa tiedonkeruu kaikille osallistujille samanlaisena. Osalle haastateltavista henkilöistä lomakkeella toteutettava kysely olisi ollut mahdotonta toteuttaa akateemisten taitojen puutteellisuuden vuoksi.

Teemahaastattelussa on kyse keskustelusta, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta. Keskustelun tavoitteena on kuitenkin selvittää tutkimuksen aihepiiriin liittyviä asioita keskustelunomaisin keinoin. Teemahaastattelu on käytetyin keino kerätä laadullista aineistoa. Teemahaastattelun kulkua helpottamaan laadimme ns. teemarungon, joka sisältää kolme tasoa. Ylimmällä tasolla on laajat teemat, eli ne aiheet, joista on tarkoitus keskustella. (Aalto & Valli 2010, 26-38.) Teemoilla pyritään selvittämään ilmiöitä ja saamaan niistä ymmärrys (Kananen 2015, 147). Toisella tasolla on teemaan liittyviä tarkentavia apukysymyksiä ja kolmannella tasolla pikkukysymyksiä. Teemarunko helpottaa tutkijaa pysymään aihepiirissä ajan tasalla. (Aalto & Valli 2010, 38.) Teemahaastattelu on mahdollista toteuttaa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluna (Kananen 2015, 148). Teemahaastattelun tavoitteena on, että haastateltava voi luontevasti kertoa omat kokemuksensa haastattelussa esiintyvistä teemoista (Vilkkä 2015, 124).

Opinnäytetyön tutkimuksellisesta ja toiminnallisesta osiosta on laadittu yhteinen esite, jonka avulla asiakkaita on innostettu osallistumaan toimintaan. Esite on ollut nähtävissä Latukadun palveluasuntojen yhteisissä tiloissa ilmoitustaululla (Liite 1). Keräsimme ensin kaikilta haastatteluun osallistuvilta henkilöiltä, kirjallisen lupalomakkeen, jossa kerroimme mitä vertaisasukastoiminta on ja mihin haastattelulla saatua tietoa käytetään (Liite2). Lupalomakkeen mukana osallistujille annettiin kirjallinen kuvaus vertaisasukastoiminnan sisällöstä (Liite 3).

Huomioimme teemahaastattelukysymyksiä laatiessamme sen, että kysymykset olivat lyhyitä, selkeitä ja helposti ymmärrettäviä (Liite 4). Näin varmistimme, että haastateltavien on helppo osallistua. Teemahaastattelurungon laatimisen jälkeen sovimme tapaamisen opinnäytetyön yhteistyökumppanin kanssa. Esittelimme haastattelurungon ja saimme luvan käyttää kyseistä haastattelupohjaa tiedonkeruun menetelmänä. Pääteemojen alle lisäsimme muutamia lisäkysymyksiä keskustelun ja tiedonkeruun helpottamiseksi. Teemahaastattelulla selvitettiin haastateltavien kokemuksia itsenäistymisen erivaiheista. Haastattelussa selvitettiin myös heidän kokemuksiaan uuteen asuin ympäristöön ja yhteisöön kotiutumisesta sekä tulevaisuuden haaveita. Teemahaastattelut toteutettiin palveluasumisen piirissä asuville kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville asukkaille. Haastatteluihin osallistui 9 henkilöä. Teemahaastattelut suoritettiin ensin kahdelle henkilölle. Näin toimimalla varmistettiin esitettyjen kysymysten toimivuus tutkittavaa ilmiötä silmällä pitäen. Näiden kysymysten avulla saimme riittävästi tietoa henkilön itsenäistymisen erivaiheista. Haastateltaville itselleen annettiin kuitenkin vapaus vastata myös laajempiin kysymyksiin ja lisäkysymysten käyttö näin ollen ei ollut pakollista. Tärkeimpänä tavoitteena oli selvittää, mitä apua ja tukea nuoret toivoisivat saavansa asuinkavereiltaan.

Haastattelut aloitettiin sopimalla yhteisiä aikoja haastatteluun osallistuvien henkilöiden toiveiden mukaisesti. Haastateltavat valitsivat, missä haastattelu tapahtuu. Vaihtoehtoina valinnoille olivat Latukadun yhteiset tilat, oma-asunto tai asumisyksikön piha-alueet. Haastattelimme jokaisen henkilön erikseen. Emme nauhoittaneet haastattelua, koska halusimme sen tapahtuvan mahdollisimman luontevana keskustelunomaisena tilanteena. Ajattelimme, että osa haastateltavista olisi kokenut nauhoituksen lisäävän jännitystä haastattelu tilanteessa. Haastattelun kesto vaihteli puolesta tunnista tuntiin, riippuen haastateltavan kokemuksien määrästä. Haastattelujen aikana toinen meistä kysyi kysymykset, toinen kirjasi vastaukset paperille. Molemmat tekivät havaintoja haastattelujen aikana. Havainnot kirjattiin heti haastattelun jälkeen liitteeksi haastattelulomakkeeseen. Haastatteluaineistosta laadittiin kirjallinen yhteenveto. Luokittelimme kerätyn aineiston tutkimuksen teemojen mukaisesti. Luokitellun tiedon pohjalta on kartoitettu kehittämistarpeet, jotka on huomioitu kehittämistyössä.

6.2 Haastatteluista esiin nousseet teemat

Lähes kaikilla haastateltavista oli itsenäisen asumisen kokemus erityisammattioppilaitoksen asuntolasta. Yli puolella haastateltavista asuntolassa oli kuitenkin ollut yö- valvonta. Haastatteluaineistosta nousi esiin yövalvonnan luoma turvallisuuden tunne. Tiesi, että apua on saatavilla, jos tarvitsee. Itsenäinen asuminen yö- valvotun asuntolaelämän jälkeen on ollut täysin erilaista. Monet haastateltavista eivät olleet viettäneet yötä yksin kotona vanhempien luona asuessaan. Yksi haastateltavista ei ollut viettänyt yksin kotona aikaa päivälläkään, ennen itsenäistymistä.

Haastateltavat kertoivat asuneensa omassa asunnossa palveluasuntojen piirissä yhdestä viiteen vuoteen. Omassa kodissa kerrottiin olevan hyvää oma rauha ja omasta elämästä päättäminen. Huonoa omassa kodissa oli siivoaminen ja yksinäisyys. Yksinäisyyden tuomat tunteet olivat vahvoja. Jokainen haastateltava oli kokenut yksinäisyyttä elämän eri vaiheissa. Yksinäisyyden kokemus ei ollut enää totaalinen, sillä asumispalvelussa on aina ihmisiä ympärillä, mutta kaveruus ja ystävyys suhteiden puuttuminen harmitti haastateltavia. Kaikki haastateltavat kokivat sen aiheuttavan yksinäisyyttä. Osa haastateltavista kertoi, että mahdollisuus yksinoloon ja omaan rauhaan nousi haastatteluissa esille myös positiivisena omavalintaisena asiana.

Oli helpotus päästä asumaan Latukadun ohjatun asumisen palvelun piiriin. Ei tarvinnut selviytyä yksin ja sai apua arjen eri toimintoihin.

Haastatteluaineistosta nousi vahvasti esiin kaveruuden kaipuu ja yhdessä tekemisen tärkeys. Itsenäistymisen haasteet ja tuska tulkittiin vahvoin sanoin. Ristiriitaisten tunteiden myrsky velloi monen itsenäistyneen nuoren sisällä.

Tämä on paskaa - totesi nuori nainen, jonka mielestä itsenäistyminen on ollut erittäin rankkaa ja haasteellista.

Toisaalta nautittiin siitä, että voi päättää itse asioista ja tehdä mitä haluaa ja milloin haluaa, mutta toisaalta vastuut, velvollisuudet ja yksinäisyys olivat vahvimpina mielessä. Apua ja tukea tarvittiin monissa arjen sujumuuden kannalta tärkeissä asioissa, kuten lääkehoidossa, erilaisissa asioinneissa mm. käynnit virastoissa ja lääkärissä sekä ravitse-

muksessa. Haastateltavat kokivat, että olivat saaneet riittävästi apua ohjaajilta ja avustajilta muuttaessaan asumispalvelun piiriin. Haastateltavat kertoivat saaneensa vähäistä apua ja tukea myös asuin kavereiltaan mm. palohälyttimen soidessa, tai lampun palaessa.

Haastateltavat henkilöt kertoivat haaveilevansa aivan tavallisista arjen asioista, kuten parisuhteesta, kumppanista, sekä palkkatyöstä. Yksi haastateltava haaveili omasta talosta Lapin erämaassa. Haastateltavat ymmärsivät kuitenkin sen, että haaveet täysin itsenäisestä asumisesta eivät kuitenkaan ole realistisesti saavutettavissa vielä lähitulevaisuudessa.

Haastatteluaineistosta nousi esiin selkeästi asumispalveluiden ja tuen tarve. Jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että kavereita saisi olla enemmän ja heidän kanssaan haluttaisiin harrastaa ja tehdä mukavia asioita. Haastatteluissa nousi esiin toive saada oma tukihenkilö, jonka kanssa pääsisi liikkumaan ja harrastamaan uusia erilaisia lajeja monipuolisemmin. Verkostot asumispalvelun ulkopuolella olivat monella vähäiset, tai niitä ei ollut lainkaan. Verkostojen niukkuus koettiin erittäin harmillisena asiana. Haastattelussa nousi selkeästi esiin vertaistuen tarve. Osallisuuden lisääminen osallistumalla kaikkeen mitä ympärillä tapahtuu ja oppiminen vertaistuen kautta osallistumaan oman elämän suunnitteluun, oli vahva toive monella.

Olis kiva mennä kaverin kans leffaan.

Osallisuutta lisää myös asuin yhteisöön kuuluminen ja tunne siitä, että on tärkeä osa yhteisöä. Monesti ohjaajat ja läheiset eivät ajattele asioita samoin, kuin nuori erityistä tukea tarvitseva itsenäistyvä henkilö. Sen vuoksi vertaistuen merkitys ja vertaisohjaaminen asioihin on paras tapa vaikuttaa paremmin, helpommin ja nopeammin.

6.3 Vertaisasukas koulutuksen suunnittelu ja toteutus

Vertaisasukaskoulutuksen suunnittelu alkoi haastatteluista esiin nousseiden toiveiden huomioidulla. Suurimpana toiveena haastatteluista nousi esiin yhdessä tekeminen. Vertaisasukaskoulutuksesta laadittiin esite Latukadun yhteisten tilojen ilmoitustaululle, jo-

hon halukkaat vertaistoiminnasta kiinnostuneet henkilöt ilmoittautuivat koulutukseen. Koulutus suunniteltiin toteutettavaksi kaksipäiväisenä yhtäjaksoisena tapahtumana, jossa ryhmäytymisen vuoksi myös yövyimme ja vietimme yhteistä vapaa-aikaa. Koulutusmateriaalista tehtiin selkokielinen suuraakkosin kirjoitettu materiaali jaettavaksi koulutukseen osallistujille (Liite 5). Materiaalin fontti oli valittu asukkailla olevan lukemisen haasteen vuoksi. Aasukkaat käyttivät itse kirjoittaessaan isoja kirjaimia, joten heidän lukemisensa samalla kirjoitustyyllillä kirjoitettua tekstiä oli helpompaa. Koulutuksessa hyödynnettiin Mannerheimin lastensuojeluliiton nuortennetin materiaaleja erilaisista toiminnallisista tehtävistä. Koulutusmateriaaleihin kerättiin vertaisasukastoiminnan esittelyn sekä koulutuksen toiminnallisten tehtävien sisällön, sekä koulutuksen tavoitteet. Koulutuksen keskeisenä tavoitteena oli ohjata yhteisen toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Koulutus sisälsi keskusteluja, pienryhmätehtäviä sekä yhteistä tekemistä. Leirimuotoisen koulutuksen avulla annettiin ideoita koulutukseen osallistujille tulevaa vertaisasukkaana toimista ajatellen. Koulutuksen sisällön lisäksi osallistujat saivat päättää yhdessä kaikki koulutuspäiviin sisältyvän oheistoiminnan. Koulutus aloitettiin käymällä yhdessä kaupassa hankkimassa koulutuksen aikana tarvittavat elintarvikkeet ja muu materiaali. Näin osallistujat saivat osallistua kaikkiin koulutuksen vaiheisiin ja valintoihin. Ilta ohjelmaksi osallistujat valitsivat yhdessä elokuvan, jonka koulutukseen osallistuja toi mukanaan. Yhteinen vapaa- aika oli suunniteltu sellaiseksi, jota vertaisasukas voi hyödyntää toimiessaan vertaisasukkaana.

Toimintana koulutuksessa oli itsetutkiskelua, jossa pohdittiin omia taitoja, vahvuuksia ja mieltymyksiä, koska monilla kehitysvammaisilla ja erityistä tukea tarvitsevilla itsetunnon kehittyminen on vielä kesken ja omien vahvuuksien löytäminen on haasteellista. Koulutuksessa opeteltiin tunnistamaan myös toisen henkilön hyviä puolia kirjaamalla niitä toistemme selkään teipatuille papereille. Omien vahvuuksien löytämisen lisäksi on tärkeää oppia löytämään ja tunnistamaan myös muista ihmisistä positiivisia puolia. Tunneiden ilmaisua ja tulkintaa harjoittelimme pantomiimiesityksillä, joita jokainen vuorotellen esitti eri tunnetiloista. Tunnetilojen havainnointi on haasteellista. Tehtävällä pyrimme löytämään keinoja havainnoida toisen ilmeistä ja eleistä hänen tunnetilojaan. Kaveruuden taitoja, haasteita ja vahvistamista kävimme läpi yhdessä pohtien ja keskustellen kaveruudesta. Lopuksi kirjasimme niistä hyvän kaveruuden ohjeet- seinätaulun Latukadun yhteisten tilojen seinälle. Askartelimme myös kollaasin kaveruudesta leik-

kaamalla aikakauslehdistä hyvää kaveruutta kuvaavia kuvia, jotka liimasimme kartongille.

Kävimme koulutuksessa läpi myös Mannerheimin lastensuojeluliiton laatiman ystävystymisen abc:n (Liite 5). Se jaettiin jokaiselle koulutukseen osallistuvalla henkilöllä. Ystävystymisen abc herätti hienoja keskusteluja ystävystymisen ohjeista. Osallistujat avasivat hienosti keskenään teemoja, jotka olivat hankalampia kuten ”myönnä omia heikkouksiasi ja virheitäsi”. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. nuorten netti.) Koulutuksessa kävimme läpi vertaisuuden eettisiä kysymyksiä keskustellen. Keskustelun aiheiksi olimme valinneet vaitiolovelvollisuuden, vastavuoroisuuden, tasavertaisuuden, toisen ihmisen kunnioittamisen sekä itsemääräämisoikeuden. Teemat avattiin selkokielellä. Jokainen kertoi mitä teemoista tulee mieleen ja yhdessä pohdimme, kuinka eettisesti toimitaan vertaisasukastoiminnassa. Aiheista syntyi hedelmällisiä keskusteluja ja pohdintoja.

Koulutuksessa kävimme läpi myös vertaisasukastoimintaan liittyviä keskeisiä ilmiöitä, joita ovat yksinäisyys, syrjäytyminen, osallisuus, yhteisöllisyys ja vertaisuus. Yksinäisyys oli selvästi eniten keskustelua aiheuttava teema. Keskusteluissa nousi esiin yksinäisyyden tuoma suru, ahdistus ja häpeä. Oli hienoa huomata, kuinka osallistujat tukivat toinen toisiaan ikävien tunteiden noustessa pintaan. Koulutuksen aikana dokumentoimme havainnoista ja keskusteluista päiväkirjamallisesti, lähes reaaliaikaisesti. Koulutuksen jälkeen kirjoitimme päiväkirjamerkinnot puhtaaksi. Materiaaleja on hyödynnetty tämän raportin kirjoittamisessa.

Koulutuksen aikana osallistujat valitsivat eri vaihtoehdoista video/ kansio, kuinka haluavat esitellä Latukadun palveluasuntojen ja Eetun klubin toimintaa sekä vertaisasukastoimintaa muille. Osallistujat päättivät koota kansion, johon kerättiin palveluasuntojen ja klubitoiminnan esittely, sekä jokaisesta vertaisasukkaasta oma sivu. Omalle sivulle jokainen esitteli itsensä, omat vahvuutensa ja vertaisusukkaanatoimimisen toiveensa. Lisäksi kansioon kerättiin vertaisasukkaiden mielestä Varkauden seudun käymisen arvoisen kohteet ja harrastusmahdollisuudet sekä kansiossa esiintyvien vertaisasukkaiden lupalomakkeet kuvien ja omien tietojen esillä olon vuoksi.

Materiaalin laadinnassa hyödynnettiin mahdollisimman paljon itsenäistyneiden nuorten tietoja ja taitoja. Heidän tekemänä materiaaliin tuli vertainen näkökulma, jolla pyritään vahvistamaan yksilön osallisuuden kokemusta.

Materiaalin valmistamiseen osallistui jokainen osallistuja suurella innokkuudella. Osallistujat suunnittelivat keskenään, kuinka materiaalin valmistaminen olisi mahdollista toteuttaa erivaiheissa. Osallistujat suunnittelivat ja jakoivat työvaiheet itsenäisesti omassa keskuudessaan. Yksi kirjoitti tietokoneella, toinen laminoi esittelymateriaaleja sekä kolmas kokosi materiaalit kansioon. Neljäs osallistuja kokosi leikaten ja liimaten Latukadun yhteisten tilojen seinälle hyvän kaveruuden tunnusmerkkejä sisältävän kollaasin. Osallistujien innokkuuden ansiosta kansio valmistuikin ennätysvauhdilla. Kansio laitetaan esille Latukadun palveluasunnoille, Eetun klubille. Kansiota esitellään uusille asukkaille ja heidän läheisilleen. Kansio on yleisessä tilassa, jossa myös jo asukkaana olevat henkilöt voivat siihen tutustua ja hyödyntää vertaisasukastoimintaa.

Materiaaleista on kasattu myös toinen kansio toiminnan markkinointia varten. Kaikki osallistujat innostuivat siitä, että muihinkin Vaalijalan yksiköihin saataisiin levitettyä vertaisasukastoimintamalli. Markkinointiin tarkoitettuun kansioon on lisätty edellä mainitun kansion sisällön lisäksi myös koulutusmateriaali, jonka pohjalta vertaisasukaskoulutus järjestettiin. Näin ollen kansion avulla toiminnan markkinointi ja siirtäminen muihin yksiköihin on kohtuullisen helppoa.

Keräsimme suullisesti palautetta koulutuksesta tilaisuuden päätteeksi. Palaute kerättiin osallistujien toiveen mukaisesti ryhmäkeskustelun muodossa. (Liite 7). Ryhmäkoon pienuuden ja koulutuksen aikana syntyneiden luottamuksellisten suhteiden vuoksi koettiin, että ryhmäkeskustelun kautta koulutuksen saama palaute on todellinen. Palautekeskustelussa kaikki neljä koulutukseen osallistunutta vastasi kyselyyn.

Koulutuksessa koettiin hyväksi ryhmän koko (4 henkilöä) ja ryhmähenki. Lisäksi osallisuus suunnittelussa ja toteutuksessa, yöpyminen sekä koulutuksen aikaisten ruokien päättäminen ja yhdessä valmistaminen koettiin merkittäväksi. Koko koulutus ja se, että toiminta mahdollisesti vietäisiin myös muihin yksiköihin eli vaikuttaminen ja toimintamallin levittäminen laajemminkin oli osallistujien mielestä tärkeää. Koulutusmateriaalin ymmärrettävä käsitteleminen yhdessä, avoin ilmapiiri, jossa sai aina kysyä, jos ei ym-

märtänyt ja kaikkien innokas ja ahkera osallistuminen koettiin myös hyväksi koulutuksessa. Majoittuminen retkeily tyyppisesti, siskonpetissä ison salin lattialla, sai paljon kiitosta.

Koulutuksessa huonoa oli osallistujien mukaan tietokoneen häikkä, kun kuvat eivät meinanneet kääntyä oikein päin ja erilainen sänky kuin kotona. Käsiteltäviä asioita oli osallistujien mukaan sopivasti ja riittävästi. Jokainen koulutukseen osallistuja antoi koulutuksen kokonaisarvosanaksi 10 (asteikolla 4-10). Palautteesta kirjattiin koonti palauttekaavakkeelle, johon on kerätty myös osallistujien nimikirjoitukset. Näin he halusivat vahvistaa palautteen oikeaksi.

7. VERTAISASUKASTOIMINTAMALLI ARJEN TYÖKALUNA

Vertaisasukastoimintamallin tavoitteena on osallistaa Latukadun palveluasuntojen asukkaita toimimaan yhteisössä toisilleen vertaistukena. Vertaisasukkaan tärkeimpänä tehtävänä on huomioida ja perehdyttää uutta asukasta talon tavoille ja tukea tutustumisessa uuteen yhteisöön. Tavoitteena on vertaisasukastoiminnan juurruttaminen osaksi Latukadun palveluasuntojen arkea.

7.1 Vertaisasukastoiminnan kokeilu käytännössä

Vertaisasukastoiminnan esittelykansioon tutustuttamisen lisäksi vertaisasukkaat ovat halukkaita kukin omien taitojensa ja vahvuuksiensa mukaiseen käytännön toimintaan. Osa asukkaista haluaa tukea uutta asukasta pienissä talonmiehen tehtävissä, kun taas toinen toivoo lenkkeily ja leffaseuraa, tai mahdollisuutta tutustuttaa uutta asukasta Varkauden palveluihin, nähtävyyksiin ja harrastusmahdollisuuksiin. Vertaisasukastoiminnan saimme vietyä käytäntöön sattumalta uuden asukkaan muuttaessa palveluasunnoille, kuukausi koulutuksen järjestämisen jälkeen. Näin ollen koulutuksessa opiskele-

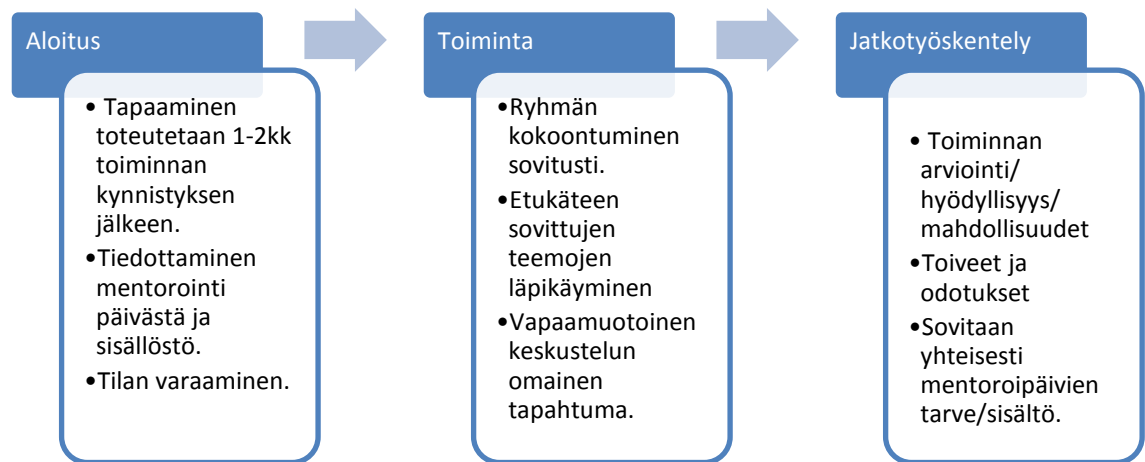
mamme asiat olivat tuoreessa muistissa ja intoa vertaisasukkaana toimimiseen oli kovasti.

Kävimme yhdessä läpi uuden asukkaan kanssa vertaisasukas koulutuksessa laaditun materiaalin sekä jokainen vertaisasukas esitteli itsensä uudelle asukkaalle. Keskustelimme vertaisasukkaiden kanssa siitä, kuinka tärkeää on tarjota apua ja tukea uudelle asukkaalle, heti hänen muuttonsa yhteydessä. Mietimme yhdessä myös sitä, mitä kaikkea kivaa voisi yhdessä tehdä. Latukadun palveluasunnoille muuttanut 20-vuotias mieshenkilö kertoi kokemuksistaan sekä sopeutumisestaan uuteen asumisyksikköön seuraavasti.

Mukavahan tänne oli muuttaa, kun on niin hieno ja kiva kämppä, johan minun oli jo aikakin päästä asumaan omilleni. Vähän minua aluksi jännitti, että osaanko kaupungissa liikkua kauppoihin, kun olen maalta kotoisin ja en ole tottunut liikennevaloihin. Sovittiin ohjaajien kanssa että, käydään aluksi yhdessä kävellen lähikaupassa, niin opin tien paremmin. Mukavaa oli, kun yks vertaisasukkaista tuli auttamaan minua TV:n säätämisessä, niin pääsin katsomaan telkkaria. Minut on otettu vastaan hyvin ja on ollut helppo mennä juttelemaan toisten kanssa. Klubin yhteisissä tiloissa on ollut mukavaa katsoa porukalla illalla telkkaria. Omassa asunnossa on kivaa, kun saan tehdä itse asioita esim. siivota ja laittaa ruokaa. On ollut kiva käydä muun porukan kanssa pienillä retkillä ja ostoksilla.

7.2 Vertaisasukkaiden mentorointi

Alla olevassa kaaviossa näkyy järjestetyn mentorointi tilaisuuden prosessi.

KUVIO 4. Mentorointi prosessi.

Vertaisasukkaille järjestettiin 2 kuukautta toiminnan aloittamisen jälkeen mentorointipäivä (Liite 8). Mentorointipäivässä käytiin läpi mitä ajatuksia, toiveita, haasteita ja hyviä kokemuksia toiminta on tuonut tullessaan. Kokosimme mentoroinnin yhteydessä kirjalliset muistiinpanot vertaisten kokemuksista. Mentoroinnin jatkuvuuden ja onnistumisen kannalta on tärkeää sopia sille etukäteen sopiva tapaamismäärä ja kesto. Mentoroinnilla on hyvä olla selkeästi määrätty alkua ja loppu, koska silloin prosessi pysyy kaassa ja työskentely on tavoitteellista. (Kupikas & Salo 2014, 81.)

Vertaisryhmämentoroinnin päätavoitteena on ihmisten välinen yhdenvertaisuuden kokemus. Me opiskelijoina toimimme vertaisryhmän vastuullisina mentoreina ja vastasimme toiminnan tiedottamisesta, järjestämisestä ja toteutuksesta. Vertaisryhmämentoroinnin yksi päätavoitteista oli osallisuus ja vertaisuus. Vertaisuudella ei tarkoiteta sitä, että kaikilla ryhmään osallistuvilla täytyisi olla täysin samanlaisia kokemuksia tai tietoja liittyen aihealueeseen. Keskeistä toiminnassa on ihmisten välinen vuorovaikutus ja kyky jakaa henkilökohtaisia kokemuksia ja tunteita. (Heikkinen, Tynjälä & Jokinen, 2012, 59.)

Informoimme vertaistoiminnassa mukana olleille vertaisille mentorointipäivästä antamalla heille kirjallisen tapahtumatiedotteen, missä ilmoitimme yhdessä sovitun vertaismentoroinnin ajankohdan ja paikan. Ilmoitukseen kirjoitettiin myös, että mentorointipäivän teemana olisi keskustella siitä, kuinka vertaistoimintamallia tulisi kehittää ja parantaa jatkossa sekä millaisia kokemuksia vertaistoimijoilla oli kertynyt, kun he olivat toimineet vertaisena uudelle asukkaalle. Vertaismentoroinnin muodon valitsimme käytettäväksi sen vuoksi, koska mentorointiin osallistuvat henkilöt olivat toisilleen entuudestaan tuttuja ja heillä oli samankaltainen elämäntilanne ja tieto käsiteltävästä aiheesta. Onnistuneen mentoroinnin kannalta on tärkeää, että osallistujat ovat tietoisia toistensa osaamisesta ja mentoroinnin tavoitteista. Valitsimme etukäteen vertaismentoroinnin teemat, koska mentoroinnin tavoitteet olivat kaikkien osallistujien tiedossa. (Kupikas & Salo 2014, 31.) Halusimme toteuttaa mentoroinnin menetelmällisen osuuden, keskustelun omaisesti ruuanvalmistuksen yhteydessä mahdollisimman luontevasti. Tavoitteena oli, että jokainen vertainen sai kertoa omia kokemuksiaan ja tunteitaan suullisesti.

Mentorointitapaamisen aluksi vaihdettiin kuulumisia vertaisasukastoiminnasta. Keskiytimme prosessikaavion (KUVIO 4) mukaisesti aiheisiin, jotka haluttiin tapaamisella keskustella. Aihealueet olivat vertaisasukastoiminnan arviointi, hyödyllisyys, mahdollisuudet, toiveet, odotukset sekä mentorointipäivien tarve ja sisältö. Vertaisasukkaat arvioivat toiminnan olevan hyvää. He ovat huomioineet uutta asukasta itsensä esittelyllä, vertaisasukastoiminnan esittelyllä, pyytämällä kahville, käymällä yhdessä kaupassa sekä pyytämällä retkellä majoituskumppaniksi. Vertaisasukkaat ovat näyttäneet omalla käyttäytymisellään mallia, kuinka Latukadun palveluasunnoilla toimitaan ja ohjanneet oikeanlaiseen käyttäytymiseen huomauttamalla näitesti esimerkiksi kiroilusta. Vertaisasukkaat ovat kokeneet toiminnan hyödylliseksi ja mahdollisuudet toiminnan levittämiseen kiinnostaisi.

Olis hyvä, jos tätä olis muuallakin. Ei pelottas niinkun muuttaa. Uuden on helpompi tottua ja sopeutua porukkaan. Mut se pitää lähteä itestä, annetaan rauhassa aikaa tottua.

Vertaisasukkaat kokevat, että tämä tapa on ollut hyvä toimintatapa ja haluavat jatkaa toimintaa. Toiveena vertaisasukkailla on, että toimintamalli leviäisi muihinkin yksiköihin. He olisivat valmiita esittelemään toimintaa ja kouluttamaan uusia vertaisasukkaita. Mentorointipäiviä vertaisasukkaat toivoivat vähintään kuuden kuukauden välein. Ver-

taisten mielestä päivässä olisi tärkeä keskustella, miten toiminta on sujunut ja suunnitella tulevaa. Vertaisasukkaat kokevat mentorointipäivät riittävänä palkkiona toiminnasta. Vertaisasukkaat halusivat tehdä kartongille esittelyn siitä, millaisissa asioissa he ovat toimineet vertaisasukkaana ja miten se on hyödyttänyt uutta asukasta.

7.3 Latukadun ohjaajien perehdytys vertaisasukastoimintamalliin

Latukadun ohjaajille järjestetyn informaatiotilaisuuden tavoitteena oli kartoittaa, mitä kokemuksia ohjaajille oli kertynyt vertaisasukastoimintamallin toimivuudesta. Mitä käytännön kokemuksia heillä on ja millaista tukea ja lisäohjausta he tarvitsisivat siihen, että vertaisasukas toimintamallista saadaan toimiva arjentyökalu asukkaiden lisäksi myös ohjaajille?

Pidimme informaatiotilaisuuden Varkaudessa Latukadun palveluasuntojen klubin tiloissa. Paikalla oli 4 ohjaajaa, vastaavaohjaaja sekä Savon-Ote hankkeen projektityöntekijä. Projektityöntekijä kertoi, siitä kuinka vertaisasukastoimintamalli on koettu erittäin mielenkiintoisena ja kiinnostavana projektina laajemminkin. Hän oli keskustellut kehitysvammaliiton edustajien kanssa vertaisasukas toimintamallista. Heidän mielestään vertaisasukastoiminta on ajankohtainen, tarpeellinen ja innovatiivinen.

Latukadun palveluasuntojen ohjaajien mielestä vertaisasukastoimintamalli koettiin erittäin mielenkiintoisena ja ajankohtaisena työkaluna toteuttaa Latukadun palveluasunnoilla. Toimiessaan hyvin toimintamalli helpottaa uuden asukkaan perehdyttämisessä talon tavoille, sekä luo yhteisöllisyyttä asukkaiden keskuuteen. Ohjaajat kokivat kuitenkin tarvitsevansa lisää tietoa siitä, mitä vertaisasukastoimintamallin vieminen käytäntöön heiltä vaatisi. Keskustelussa pidettiin hyvänä ajatuksena sitä, että yksi ohjaajista ottaisi vertaisasukastoiminnan ohjauksesta päävastuun. Hän perehtyy toimintamalliin syvästi. Sen perusteella hän pystyy hoitamaan vertaisasukastoimintamalliin liittyvän kehittämisen sekä tiedottamisen. Kaikki ohjaajat olivat sitä mieltä, että vertaisasukkaille mielenkiintoinen kannustin vertaisasukkaana toimimiselle olisi säännöllisesti järjestetty yhteinen illanvietto, johon kuuluisi hyvää ruokaa ja rentoa yhdessä olemista.

8. POHDINTA

Pohdinnassa aluksi tuomme esiin työmme eettisyyden näkökulman, jota on täytynyt tarkastella jokaisessa kehitystyön vaiheessa. Eettisyyden lisäksi pohdinnassa tuomme esiin kehittämistyön ja oman oppimisen arviointia sekä ajatuksia jatkotyöskentelyyn.

8.1 Eettisyys

Kehittämistyön tiedonkeruussa noudatettiin eettisyyttä siten, että kohdehenkilöä ei leimata. Eettisten kysymysten huomioiminen tutkimuksen jokaisessa vaiheessa on tärkeää. Ihmistieteessä sillä tarkoitetaan itsemääräämisoikeutta ja sen kunnioittamista, yksityisyyden ja tietosuojan huomioimista sekä vahingoittamisen minimointia. Eettisyys on tärkeä osa suoritettavaa tutkimusta ja se täytyy huomioida kuuluvaksi tutkimusprosessin jokaiseen vaiheeseen. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009,23-25.) Tutkimusetiikalla tarkoitetaan tutkijoiden ammattietiikkaa, joka pitää sisällään tutkimukseen kuuluvat eettiset periaatteet, arvot sekä hyveet, joita tutkijan täytyy noudattaa työssään. Tutkimusetiikka ohjeistaa tutkijoiden ammattikuntaa sekä toimii viestin välittäjänä ihmisten välillä, kertoen millaisiin arvoihin ja velvollisuuksiin tutkijat ovat sitoutuneet. On tärkeää, että tutkimukseen osallistuville henkilöille kerrotaan, mikä on tutkimuksen tavoite, tutkijan yhteystiedot, tutkimuksen taustaorganisaatio sekä se, että tutkimukseen osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Muita tutkimuksen tiedottamisesta huomioitavia asioita ovat tutkimuksen kesto, kerätyn aineiston käyttötarkoitus sekä kerätyn aineiston säilyttäminen ja käsittely. (Kuula 2011, 21-29,119,121.)

Tutkimusmateriaalit säilytetään niin, että ne ovat vain meidän käytössämme. Tutkimusmateriaaleja ei käytetä mihinkään muuhun, kuin tämän kyseisen toimintamallin suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tutkimusaineisto ja muu materiaali tuhoetaan tämän työn valmistuttua. Kaikilta kehittämistyöhön osallistuvilta henkilöiltä on pyydetty lupa tiedon keruuseen. Tiedonkeruuseen osallistuville henkilöille on kerrottu aina selkeästi, mitä tietoa kerätään, miten tietoa kerätään ja kuinka sitä käytetään. Tutkimusetiikka pitää sisällään tutkimusaineiston hankintaan ja tutkittavien anonyymiyteen liittyviä kysymyksiä, kuten saadun tiedon soveltamista tieteeseen ja sen käyttöön, sekä vaikutuk-

siin liittyviä kysymyksiä. Tutkimukseen osallistuvilla henkilöille on informoitava kirjallisesti tutkimuksen aiheesta, sekä kerättävä kirjalliset luvat aineiston käyttöön sellaiseen, aineistoilla tarkoitetaan ryhmähaastatteluja, sekä keskusteluita. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20, 67.)

Opinnäytetyön työelämän yhteistyökumppani on toisen opinnäytetyöntekijän pitkäaikainen työpaikka. Näin ollen hän on osallistujille tuttu henkilö. Tämän vuoksi tutkimukselliset haastattelut toteutti, toinen opiskelijoista, jolla ei ollut läheistä kontaktia haastateltaviin henkilöihin. Tuttavallisemman suhteen omaava opiskelija teki muistiinpanot. Molemmat opiskelijat havainnoivat haastattelujen aikana. Tutkija kantaa itse vastuun hänen roolinsa sopivuudesta sekä jääviydestä, koskien tutkittavaa kohderyhmää. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 58.) Tutkimuksen suorittamisessa mielestämme on erittäin tärkeää olla kriittinen, jos tutkija tuntee liian hyvin tutkittavan henkilön. Kaikki kyselyn ja havainnoinnin kautta saatu tieto julkaistaan nimettömänä ja tunnistettavuus häivytettyinä.

Toiminnallisen osuuden suunnittelussa sekä toteuttamisessa oli erittäin suuri merkitys sillä, että toinen opinnäytetyön tekijöistä on esimiesasemassa Latukadun palveluasunnoilla. Esimiesasema mahdollisti meille menetelmällisen osuuden toteutuksen etenemisen nopeammin, koska hänellä oli oikeus tehdä päätöksiä toteutukseen vaadittavissa asioissa. Koulutuksen pystyi toteuttamaan lyhyellä varoitusajalla. Etenemiseen vaikutti myös Vaalijalan kuntayhtymän Varkauden yksiköiden hyvä yhteistyö, joka mahdollisti myös tilojen varaamisen nopealla aikataululla ja niiden käyttämisen koulutustarkoitukseen korvauksetta. Pitkän työhistorian vuoksi vertaisasukastoimintaan osallistuvilla vertaisilla oli muodostunut erittäin luottavainen ja läheinen suhde toisen opinnäytetyön tekijän kanssa. Työsuhte yksikköön mahdollisti myös osallistujien vahvuuksien tuntemisen ja ryhmässä toimimisen taidot sekä muut tarpeelliset huomiot koulutusta suunniteltaessa.

Toisen opinnäytetyöntekijän työharjoittelujakso Latukadun palveluasunnoilla osui sopivasti toiminnallisen osuuden toteutuksen kanssa samanaikaisesti. Harjoittelun aikana hänellä oli mahdollisuus huomioida yksilöllisesti vertaisasukaskoulutukseen osallistuvien henkilöiden toiveet koulutuksen sisällöstä.

Osallistujat halusivat viettää leirimuotoisen koulutuksen, joka oli paras mahdollinen valinta heiltä yhteisöllisyyttä ajatellen. Täysin vieraiden opiskelijoiden kanssa tämä ei olisi ollut mahdollista esimerkiksi leirin aikaisen lääkehoidon toteuttamisen vuoksi. Luottamukselliset suhteet mahdollistivat aidot ja rehelliset keskustelut koulutuksesta ja sen sisällöstä. Osallistujat ovat osallistuneet toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen alusta loppuun saakka. Vertaistoiminnan esittely-materiaaleissa esiintyvät henkilöt ovat olleet itse mukana laatimassa materiaaleja ja heiltä on kerätty kirjallisesti luvat materiaalin käyttöön toiminnan esittelyssä ja markkinoinnissa, sekä opinnäytetyön liitteenä. Yhdessä työelämänyhteistyökumppanin, sekä oppilaitoksen ohjaavan opettajan kanssa on sovittu, että liitetiedostoja ei julkaista internetissä vertaisasukkaiden yksityisyyden säilyttämiseksi. Liitteet on esitelty opinnäytetyön julkistamisseminaarissa. Liitteet ovat myös työelämänyhteistyökumppanin käytettävissä.

Aikatauluista laadimme suunnitelman, jota myös noudatettiin. Opinnäytetyön teoria osuus täydensi hyvin opinnäytetyön etenemistä, joka edesauttoi positiivisesti opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelun sekä toteutuksen etenemistä. Toimintaan osallistuvat henkilöt olivat innokkaita materiaalin valmistuksessa sekä toiminnan aloittamisessa. Näin toiminta saatiin käyntiin aikataulusta edellä. Yhteistyö meillä toimi hyvin ja ohjausta työhömmme saimme nopeallakin aikataululla työelämänyhteistyökumppanilta, sekä ohjaavalta opettajalta.

8.2 Kehittämistyön ja oman oppimisen arviointi

Kehitystyötä suunnitellessamme halusimme ottaa selvää ja oppia voisiko vertaisasukas-toiminta realistisesti toimia Latukadun palveluasunnoilla. Halusimme oppia myös asukkaiden motivoinnin eri mahdollisuuksista toimintamallin kehittämisen eri vaiheissa. Kehittämistyömme lähtökohtana oli itsenäistyvän nuoren sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistaminen vertaistuellisin keinoin. Kehittämistyön aihevalinta nousi asumispalveluiden käyttäjien yksinäisyyden kokemuksista ja näin ollen palvelee itsenäistyviä nuoria erittäin hyvin. Kehittämistyöstä hyötyvät monet eri tahot. Suurin hyöty toiminnasta on itsenäistyville nuorille. Omaisia toiminta hyödyntää siten, että he voivat vähän keveimmin mielin antaa nuoren irtautua ja itsenäistyä, kun heillä on tiedossa, että nuoren vertainen henkilö on muun tukiverkoston lisäksi hänen tukenaan. Asumisyksikköä toiminta

hyödyntää siten, että itsenäistyvä nuori sulautuu helpommin ja nopeammin yhteisöön ja oppii toimintatavat nopeammin vertaisasukkaan avulla. Henkilökunnan tukea tarvitaan himpun verran vähemmän, tai ainakin se voidaan suunnata erilaisiin asioihin, kuten itsenäistymisen valmennukseen.

Mielestämme vertaisasukas toiminta tukee hyvin kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan (KVANK) laatimia yksilöllisen tuen laatukriteereitä, joissa korostetaan osallisuutta lähiyhteisössä. Vertaisasukas toiminnassa kunnioitetaan henkilön omanelämän tyyliä ja elämäntapaa. Vertaisasukkaana toimiminen vahvistaa itsemääräämisoikeutta, koska toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja toiminnassa huomioidaan jokaisen yksilölliset voimavarat. Työmme aihe on ajankohtainen myös vammaislainsäädännön uudistuksen näkökulmasta, jossa keskeisin lähtökohta on vammaisten henkilöiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden parantaminen. Opinnäytetyöprosessin aikana huomasimme kuinka, paljon potentiaalia asukkaissa vertaisasukastoimintaa ajatellen on. Pienellä ohjauksella ja onnistumisen kokemusten vahvistamisella malli on varmasti toimintakelpoinen ja tarpeellinen erilaisissa asumisyksiköissä.

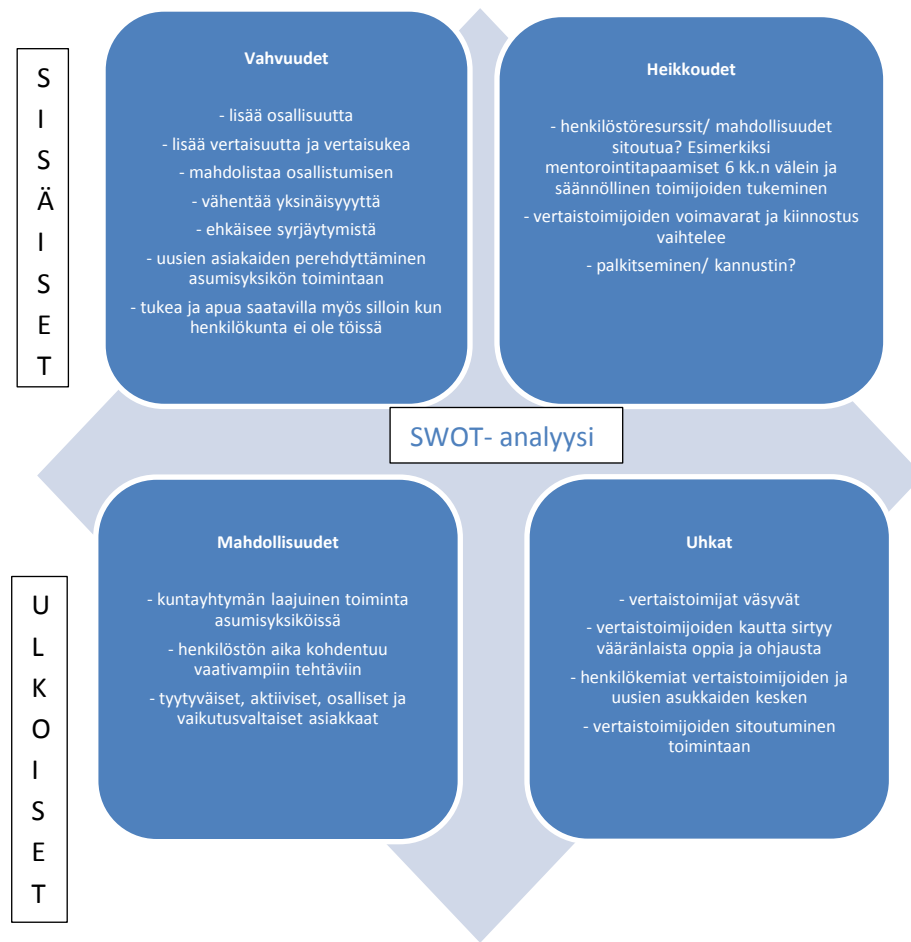
Selvitimme Varkauden vammaispalveluohjaajalta Varkauden tilanteen nuorten itsenäistyvien kehitysvammaisten osalta. Saamamme tiedon perusteella Varkaudessa kehitysvammaisia tai erityisen tuen tarpeessa olevia nuoria on lähivuosina itsenäistymässä melko paljon. Kehittämistyömme voi näin ollen osaltaan vastata itsenäistyvien nuorten tuleviin tarpeisiin. Vertaisasukas toimintamallin kehittäminen on mielestämme toimiva tapa lisätä sosiaalisia suhteita.

Opinnäytetyön alussa tehty alkukartoitus vahvisti ajatustamme osallistamisen vaikutuksista nuoren elämänlaatuun. Alkukartoituksessa saamamme tutkimustulos on samansuuntainen kuin Erikssonin (2008) ja Häkkisen (2011) julkaisemissa aikaisemmissa tutkimuksissa ovat saaneet. Henkilöiden osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen ovat keskeisessä osassa edistämään heidän elämänlaatuaan. Häkkisen tutkimuksessa todetaan myös toiminnan olevan riippuvainen työntekijöiden asenteista ja taidoista (Häkkinen 2011, 76). Vertaisasukastoiminnan jatkuvuuden kannalta työntekijöiden asenne ja työyhteisön resurssit ovat merkityksellisessä roolissa. Kehittämistyömme jatkumon kannalta onkin syytä tarkastella, millainen motivaatio ja kiinnostus työyhteisöllä on toimintamallin käyttöön.

Teemahaastatteluista, keskusteluista ja havainnoinnista saatujen tietojen pohjalta rakensimme onnistuneen koulutuksen toiminnasta kiinnostuneille neljälle henkilölle. Koulutus onnistui odotettuakin paremmin ja materiaalit valmistuivat koulutuksen aikana. Käytännötoiminta on saatu käyntiin ja palautetta toiminnasta on kerätty sekä vertaisasukkaina toimivilta henkilöiltä, että uudelta asukkaalta. Toiminnan saama palaute on ollut pelkästään positiivista ja asiakkaat ovat olleet innostuneita toiminnasta.

Opinnäytetyönä luodun vertaisasukastoiminnan arvioinnin työkaluna käytämme SWOT- analyysiä. Lyhenne SWOT tulee englannin sanoista Strengths (vahvuudet), Weaknesses (heikkoudet), Opportunities (mahdollisuudet) ja Threats (uhat). Halusimme käyttää SWOT- analyysia, koska sen avulla saamme näkyväksi visuaalisesti itsellemme, sekä työelämänyhteistyökumppanille kehittämistyömme vahvuudet, uhat, mahdollisuudet ja heikkoudet.

SWOT – analyysiä hyödynnetään kehittämistyön käytäntöön siirtämisessä ja levittämisessä. (Opetushallitus i.a.) SWOT- analyysin laadimme toiminnallisen osuuden suunnittelun jälkeen. Halusimme tehdä itsellemme näkyvän analyysin toiminnan mahdollisuuksista yksikössä. Vahvuuksien ja mahdollisuuksien pohtimisen jälkeen, koimme olevamme oikealla tiellä toiminnan kehittämisessä. SWOT- analyysin tekoon osallistuimme me opiskelijat. Arviointiin SWOT- analyysin todenmukaisuudesta osallistui henkilöstö yksiköstä, johon kehittämistyömme sijoittui.

KUVIO 5. SWOT-analyysi

Opinnäytetyöprosessi kesti kokonaisuudessaan liki kaksi vuotta. Opinnäytetyön aihe oli alusta saakka meille hyvin selkeä ja työelämän yhteistyökumppani valmiina. Yhteistyö työelämän yhteistyökumppanin kanssa on ollut helppoa ja tukea on saatu riittävästi.

Kehittämishankkeemme ainutlaatuisuuden vuoksi aiempaa tutkimustietoa ei aiheesta ollut, jonka vuoksi olemme alusta, alkaen kokeillet mikä soveltuu ja mikä ei. Se on tehnyt työstämme erittäin laajan ja monivaiheisen. Opinnäytetyöraportin kirjoittaminen oli meille haasteellista ja toimi meille merkittävänä oppimisprosessina. Prosessin aikana harjaannuimme raportin tekemisessä ja olemmekin ylpeitä työstämme. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus oli erittäin mielenkiintoista ja koimme sen helpoksi toteuttaa. Vertaisasukastointiin osallistujat olivat aktiivisia ja innokkaita, joten materiaalit valmistuivat aikataulutettua suunnitelmaa nopeammin.

Opinnäytetyön tekeminen avasi silmiämme kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden valmiuksiin ja intoon suunnitella ja toteuttaa itse toimintaa. Mielestämme aikaa uuden asian suunnittelulle ja toiminnalle tulisi olla entistä enemmän. Kehitysvammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan henkilön oman toimijuuden vahvistaminen ja hänen olemassa olevien voimavarojensa oikeanlainen hyödyntäminen projektin jokaisessa vaiheessa oli tärkeässä roolissa. Näin vertaisasukkaiden osallisuuden tunne ja kokemus johonkin kuulumisesta vahvistui.

Tämän mielenkiintoisen prosessin aikana opimme sen, että kehitysvammaisilla ja erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä on paljon erityisiä kykyjä, taitoja ja rohkeutta osallistua käytännön työskentelyyn. He tarvitsevat vain runsasta tukea ja mahdollistavan ja sallivan ympäristön missä toimia. Opimme myös paljon, siitä kuinka tärkeää on kohdata ihmiset yksilöllisesti heidän omia voimavaroja kunnioittaen. Tärkein oppi meille kehitystyöstä oli huomata, kuinka omalla innokkuudella saimme asukkaat innostumaan toiminnasta. Näin ollen ohjaajilla tulee olla rohkeutta kokeilla erilaisia ja uusia toimintamalleja asukkaiden osallisuuden vahvistamiseksi.

8.3 Vertaisasukkastoiminnan kehittämisen pohdinta ja tulevaisuuden näkymät

Opinnäytetyömme aikana saadun palautteen pohjalta meille on vahvistunut ajatus siitä, että toiminta olisi erittäin tärkeä saada jatkossakin toimimaan arjessa. Toiminnan merkitys vertaisasukkaiden keskuudessa oli suuri. Vertaisasukkaat kokivat olevansa tärkeässä roolissa toisten asukkaiden tukemisessa. Vertaisasukkaiden miettiessä toiminnan vaikutuksia, he tekivät erinomaisia huomioita omasta toiminnastaan. Vertaisasukkaat kokivat, että olivat saaneet ujon ihmisen juttelemaan ja uuden asukkaan kotiutumaan nopeammin. Vertaisasukkaiden ylpeys omasta tekemisestä loisti heidän kasvoiltaan. Mielestämme vertaisasukkastoiminnassa osallisuus ja asukkaiden omat kokemukset ovat keskiössä. Mikäli toiminnan kokemukset ovat heidän mielestään noin arvokkaita, niin mielestämme silloin toiminta on hyödyllistä ja sitä tulee kehittää.

Toiminnan jatkuvuuden ja kehittämisen varmistamiseksi Latukadun palveluasuntojen ohjaajien keskuudesta valittiin vastuuhjaaja, joka huolehtii jatkossa vertaisasukastointamalliin liittyvät tiedotuksen, ohjauksen sekä mentorointipäivien ajankohdan ja sisällön. Jatkossa vertaisasukkaille on tarkoitus järjestää kuuden kuukauden välein mentorointipäivä, jossa puretaan toiminnan tuomat ajatukset, onnistumiset ja haasteet. Mentorointipäivän järjestäminen jää asumisyksikön vastuulle. Vertaisasukastoinnin vastuuhjaaja on myös päävastuussa vertaisasukkaiden ohjauksesta ja neuvonnasta yhdessä muiden ohjaajien kanssa.

Mikäli toimintamalli koetaan onnistuneeksi ja hyödylliseksi, kehitystyön kautta kehitetyn toimintamallin levittämisestä ja juurruttamisesta Vaalijalan kuntayhtymän asumisyksiköihin vastaa avopalveluiden esimiehet. Voisiko toiminnasta muodostua jopa markkinoitava tuote, jossa kouluttajat tai jopa jo koulutetut vertaisasukkaat kouluttaisivat eri asumisyksiköiden asukkaita ja henkilöstöä toimintaan?

Tulevien palveluiden hankintaa koskevien muutosten vuoksi asumisyksiköissä arki voi muodostua kiireiseksi ja mahdollisuudet tämän kaltaisen toiminnan ohjaamiselle ovat ehkä valitettavan vähäiset. Toisaalta, jos toiminta lähtee hyvin käyntiin, niin se vapauttaa ohjaajien aikaa uusien asukkaiden perehdyttämisestä muihin tehtäviin.

Mielestämme vammaisen ja erityistä tukea tarvitsevan henkilön yhteiskunnasta syrjäytymistä ja yksinäisyyden kokemuksia ei tulisi sallia hyvinvointiyhteiskunnassa. Opin- näytetyönämme kehitetty toimintamalli kohdentuu juuri tämän kohderyhmän hyvinvoinnin edistämiseen ja elämänlaadun parantamiseen.

Lisätutkimusehdotukseksi pohdimme, että olisi mielenkiintoista saada tietoa vertaisasukastointamallin vaikuttavuudesta nuoren itsenäistymisen tukena sekä arviointia siitä, mitä lisäarvoa vertaisasukastointa on antanut asumisyksikön nuorille. Tutkimusta voisi tehdä myös nuorten sosiaalisten suhteiden vahvistumisesta sekä osallisuuden kokemuksista vertaisasukastoinnin näkökulmasta.

LÄHTEET

- Aalto, Juhani & Rainen, Valli 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aalto, Mervi 2003. Nuorten kokema yksinäisyys ja sen yhteys tulevaisuuden orientaatioon. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradutyö. Viitattu 4.1.2017.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19905/nuorten.pdf>
- Anttonen, Ainomaria 2017. Projektityöntekijä, Savon OTE hanke. Varkaus. Henkilökohtainen tiedonanto 12.7.
- Brandt, Krista & Burrell, Sarah 2008. Oma ovi, oma tuki. Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään. Jaana Teräväinen (toim.) Kehitysvammaistukiliitto. Viitattu 31.4.2017.
http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/1256545820oma_ovi_-opas.pdf
- Clarkeburn, Henriikka, & Mustajoki, Arto, 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Ekmark, Maritta; Heiniluoma, Susanna; Huotari, Irma; Leino, Sanna & Puranen, Tuula 2011. Oma kotia kohti. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Ylöjärvi: Painohäme Oy,
- Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot- vammaisten arki elämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliitto RY. Anjalankoski: Solver palvelut Oy
- Haarni, Ilka 2006. Sosiaali- ja terveystieteen tutkimus- ja kehittämiskeskus. Keskenikäistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Viitattu 4.1.2017.
<http://docplayer.fi/2472745-Keskenikäistä-yhdenvertaisuutta.html>
- Harinen, Päivi 2008. Hyvä, paha yksinäisyys. Teoksessa Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) Polarisoituvuutta? Nuorten elinolot vuosikirja 2008. Hakapaino Oy, Helsinki 2008. Viitattu 5.1.2017.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julyukaisuja/polarisoituvanuoruus.pdf>
- Heikkinen, Hannu L. T.; Jokinen, Hannu & Tynjälä, Päivi 2012. Verme teoreettiset perusteet ja toimintaperiaatteet. Teoksessa Osaaminen Jakoon vertaisryh-

- mämentorointi opetuslalla. Teoksessa Hannu L. T. Heikkinen, Hannu Jokinen, Ilona Markkanen & Päivi Tynjälä (toim.) Jyväskylä: PS-Kustannus, 45- 85.
- Heini, Anniina 2012. Vammaisten henkilöiden terveystyö ja koettu hyvinvointi. Turun Yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Pro Gradu-työ. Viitattu 13.4.2017.
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/90557/Gradu2012Heini_Annina.pdf?sequence=2
- Henttonen, Pia 2004. Kehitysvammaistukiliitto i.a. Teoksessa turvataito kasvatusta kehitysvammaisille. (toim.) Pia Kirkkomäki. Viitattu 12.8.2017.
<http://www.kvtl.fi/fi/ammattisivut/paattyneet-projektit/enemman-otetta-omaan-elamaan/kehitysvammaisuus-ja-seksuaalisuus/turvataitoa/>
- Hietala, Outi & Rissanen, Päivi 2015. Kokemusasiantuntija- hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka ; Remes, Pirkko & Sajavaara. Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hyväri, Susanna & Nylund, Marianne 2010. Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveystieteillä. Riika, Latvia: Kustannusosakeyhtiö TAMMI, 29-47.
- Hyväri, Susanna 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund Marianne & Yeung Anne Birgitta (toim.). Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Vastapaino, 214-235.
- Häkkinen, Tiina 2010. Kehitysvammaisen seurakuntalaisen osallisuus kirkon kehitysvammatyössä. Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro Gradu-työ. Viitattu 12.7.2017.
www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/B_47_ISBN_9789524931311.pdf
- Häkkinen, Tiina; Kapanen, Heini; Kolkkola Marjo; Peltonen, Marketta; Tamminen- Vesterbacka, Tutta & Tepora Suvi-Maaria 2010. Vammaisen ihmisen syrjäytymisuhka on eettinen haaste yhteiskunnalle. Teoksessa Terhi Laine, Su-

- sanna Hyväri & Päivi Vuokila- Oikonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Riika, Latvia: Kustannusosakeyhtiö TAMMI, 169- 194.
- Ikonen, Hanna 2013. Lapsuuden ja nuoruuden yksinäisyyskokemusten merkityksellistyminen nuoren aikuisen elämäkulussa. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 4.4.2017.
<http://joensuu.pelastakaalapset.fi/@Bin/127408/Pro+gradu,+Hanna+Ikonen.pdf>
- Kaipio, Kalevi & Murto, Kari 1980. Toimiva yhteisö. Jyväskylä: Gummerus.
- Kaipio, Kalevi 1997. Antakaa meille mahdollisuus. Johdatus nuorten yhteisökasvatukseen. Jyväskylän koulutuskeskus: Saarijärven offset Oy.
- Kananen, Jorma 2015. Teoksessa Teemu Makkonen (Toim.) Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Suomen yliopistopaino Oy.
- Kaski, Markus (toim.); Manninen Anja & Pihko Helena 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro oy.
- Kaski, Markus 2002. Kehitysvammaisuuden kuva. Finnanest Vol 35 Nro 2, 2002, 147-150. Viitattu 28.6.2017 http://www.finnanest.fi/files/sulat_kaski.pdf
- Kauppinen, Seppo 2017. Palvelukeskuksen johtaja, Vaalijalan kuntayhtymä. Pieksämäki. Henkilökohtainen tiedonanto 27.7.2017.
- Kautovaara-Kaminen, Henna 2017. Vammaispalveluohjaaja, Varkauden kaupunki. Varkaus. Henkilökohtainen tiedonanto. 13.1.
- Kehitysvamma- alan asumisen neuvottelukunta 2011. Yksilöllisen tuen laatukriteerit. Viitattu 12.7.2017 http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/Yksilollisen-tuen-laatu_kriteerit_ksakuu-2011.pdf
- Kehitysvamma- alan verkkopalvelu i.a. Vernerin. Kehitysvammaisuus. Viitattu 14.1.2017. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>
- Kehitysvamma- alan Vernerin i.a. Voimaantuminen. Viitattu 30.4.2017.
<http://verneri.net/yleis/voimaantuminen>
- Kehitysvammaisten tukiliitto i.a. YK:n vammaissopimus 2016. Viitattu 14.1.2017.
<http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/ykn-vammaissopimus/>
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.
- Kopakkala, Aku. 2011. Porukka, jengi, tiimi Ryhmädynamiikka ja siihen Vaikuttaminen. Helsinki: Edita.

- Koskentausta, Terhi 2006 ”Kehitysvammaisten mielenterveyshäiriöt- mitä etsitään ja miten hoidetaan?” artikkeli. Duodecim 2006; 122:1927–35 Viitattu 4.1.2017. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo95909.pdf>
- Kupikas, Päivi & Salo, Matti 2014. Mentorointi 4.0. Helsinki: Talentum.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus.
- KV-tietopankki 2016. Kehitysvammaisuus. Helsinki. Viitattu 28.6.2017
<http://www.kvtietopankki.fi/kehitysvammaisuus>
- Laimio, Anne; Karnell Sonja 2010. Vertaistoiminta- kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Tanja Laatikainen (toim.) Vertaistoiminta kannattaa Asumis- palvelusäätiö ASPA. SOLVER- palvelut Oy.
- Laine, Terhi; Hyväri, Susanna & Vokkila-Oikkonen, Päivi 2010. Mitä on syrjäytymisen vastainen työ? Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (Toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Riika, Latvia: Kustannusosakeyhtiö TAMMI, 9-25.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977. 23.6.1977/519. Finlex-Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 14.5.2017.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987. 380/3.4.4.1987. Finlex-Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 15.1.2017.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a. Keskinuoruuden kasvu ja kehitys- vanhempi nuoren kasvun tukena. Viitattu 22.2.2017. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/3fa20645549044273e347c8fe09c3b69/1487839901/application/pdf/11828266/MLL%20-%20Keskinuoruuden%20kasvu%20ja%20kehitys.pdf>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. Nuortennetti. Viitattu 23.5.2017.
<http://www.mll.fi/nuortennetti/ihmissuhteet/kaverit/ystavyytta-voiharjoitella/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. Nuortennetti. Viitattu 23.5.2017.
http://www.mll.fi/nuortennetti/tukarit/leikkiasema/rauhhoittavat_leikit_ja_1opetusle/

- Nuorten mielenterveystalo i.a. Häiriöt ja ongelmat; Johdanto Nuoruusikään. Viitattu 22.2.2017.
https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusik%C3%A4%C3%A4n.aspx
- Opetushallitus i.a. Swot- analyysi. Viitattu 25.6.2017.
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi
- Oulasvirta, Taru & Vaitti, Lea 2015. Ennakkoluulotonta meininkiä. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Viitattu 11.7.2017.
http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/HankkeidenRaportit/Ennakkoluulotonta_meininkia_loppuraportti.pdf
- Perusopetuslaki 1998. 21.8.642/2010. Finlex- Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 14.1.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pirttinen, Satu 2015. Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät suomalaisten ja palestiinalaisten lasten sadutetuissa tarinoissa. Helsingin yliopisto. Varhaiskasvatuksen maisteriohjelma. Pro Gradu-työ. Viitattu 15.4.2017.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154954/Satu_Pirttinen_pg2015%281%29.pdf?sequence=5
- Pyykkönen, Anne 2015. Oivalluksesta osallisuuteen- Sallin matkassa. Teoksessa osallisuuden jäljillä. Toim. Arja Jämse`n ja Anne Pyykkönen. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi: Saarijärven offset.
- Robinson, Guy M. 1998. Methods and Techniques in Human Geography. Wiley, J & Sons Ltd: Midsomer Norton.
- Rouvinen- Wilenius, Päivi 2014. Kohti osallisuutta- mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämse`n Arja & Pyykkönen Anne (toim.) osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Saarijärven offset, 51-68.
- Rytkönen, Jenni 2011. Voimaantuminen Kuntoutusprosessissa. Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro-Gradu työ. Viitattu 12.7.2017.
<https://core.ac.uk/download/pdf/15168776.pdf>
- Ryynänen, Sanna 2016. Yhteisökasvatus näkökulmana yhteisöihin ja yhteisötyöhön. Teoksessa Yhteisöt ja yhteisö sosiaalityön lähtökohdat. (toim.). Irene Roinainen ja Satu Ranta- Tyrkkö. Painettu EU:ssa.
- Sinkkonen, Jari 2010. Nuoruusikä. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki: WSOY.

- Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma – Kaste 2012-2015. Viitattu 23.6.2017.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112146/STM_2012_%20KASTE_FI_uusi.pdf?sequence=3
- Sosiaalihuoltolaki 2014. 30.12.2014/1301. Finlex- Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 15.1.2017.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- Suvikas; Annukka, Laurell; Leena& Nordman; Pia 2011. Kuntouttava lähihoito. Helsinki: Edita
- Särkelä-Kukko, Mona 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsen Arja & Pyykkönen Anne (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Saarijärven offset, 34-50.
- Taberman Tommy i.a. Pieni laulu ihmiselle. Viitattu 28.6.2017.
<http://tommytabermannrunot.blogspot.fi/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a. Syrjäytyminen. Viitattu 16.1.2017.
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/hyvinvointi-ja-terveyserot/syrjaytyminen>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017. Sosiaalinen eristyneisyys on terveydelle yksinäisyyden tunnetta vaarallisempaa. Viitattu 16.6.2017. <https://www.thl.fi/fi/-/sosiaalinen-eristyneisyys-on-terveydelle-yksinaisyyden-tunnetta-vaarallisempaa>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a. Hyvinvointi-ja-terveyserot, eriarvoisuus, hyvinvointi/osallisuus. Viitattu 13.1.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a. Hyvinvointi-ja-terveyserot, eriarvoisuus, hyvinvointi/osallisuus. Viitattu 3.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a. Vammaispalveluiden käsikirja. Vertaistuki. Viitattu 30.4.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki>
- Terveyden ja Hyvinvoinninlaitos i.a. Vammaispalvelunkäsikirja. Viitattu 11.6.2017.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki>

- Toikka, Sini; Vuorijoki, Ona; Koskela, Tuomas & Pentala, Oona 2015. Aikuisväestön yksinäisyys ja järjestötoimintaan osallistuminen Suomessa - ATH-tutkimuksen tuloksia. Toim. Murto Jukka, Pentala Oona, Helakorpi Satu, Kaikkonen Risto (Toim.) Yksinäisyys ja osallistuminen, ATH-tutkimuksen tuloksia -Järjestökentän tutkimusohjelma 2015. THL. Viitattu 13.1.2017.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127100/URN_ISBN_978-952-302-547-9.pdf?sequence=1
- Uusitalo, Tuula 2007. Nuoruusajan Yksinäisyys. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.). Helposti Särkyvää nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: kirjapaja.
- Vaalijalan kuntayhtymä 2017. Latukadun palveluasunnot, omavalvontasuunnitelma.
- Vaalijalan kuntayhtymä 2017. Vaalijala. Viitattu 15.6.2017.
<https://www.vaalijala.fi/vaalijala>
- Vaalijalan kuntayhtymä i.a. Latukadun palveluasunnot. Viitattu 23.5.2017.
<https://www.vaalijala.fi/latukatu>
- Vaalijalan kuntayhtymä i.a. Vaalijalan arvot. Viitattu 23.5.2017.
<https://www.vaalijala.fi/arvot>
- Vehmas, Simo 2005. Vammaisuus johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Tampere: Gaudeamus.
- Vilkkä, Hanna 2015. Tutki ja Kehitä. Juva: Bookwell Oy.
- Wilska-Seemer, Kati 2005. Voimaantuminen vammaisten naisten vertaisryhmissä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.). Vapaaehtois-toiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Vastapaino. 255-273.
- Virtuaali Ammattikorkeakoulu i.a. Monimuotoinen toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 11.6.2017.
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html>